

קעח

דברים מז שופטים

תרגום

יח שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל־
 שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
 לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשִּׁפְט־
 צֶדֶק: יט לֹא־תָפֶה מִשִּׁפְטֵי לֹא תִכְּבֹּר
 פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד
 יַעֲוֹר עֵינַי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרַי

יח דיינין ופרענין תמני
 לך בכל קריית די יי
 אלהיך יהב לך
 לשבטיך וידונן יח
 עמא דין דקשומט: יט לא
 תצלי דין לא
 תשתמודע אפין ולא
 תקבל שחדא ארי
 שחדא מעור עיני

רש"י

(יח) שופטים ושטררים. שופטים דיינין הפוסקים את הדין. ושטררים. (סנהדרין טו:) הרודין את העם אחר מלכות (שמכין וכופתין) צמקל וברצועה עד שיקבל עליו דין השופט: בכל שערך. (שס) צכל עיר ועיר: ששבטיך. מוסב על תמן לך שופטים ושטררים תמן לך לשבטיך צכל שערך אשר ה' אלהיך נותן לך: ששבטיך. מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט וצכל עיר ועיר (סנהדרין טו:): ושפמו את העם וגו'. מנה דיינין מומחים ולדיקים לשפוט זדק (ספרי): (יט) לא תפיה משפט. כמשמעו: לא תכיר פנים. אף בשעת הטענות אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה זה שהדיין מכבד את חברו מסתמין טענותיו (שבת ל:): ולא תקח שחד. (ספרי) אפילו לשפוט זדק: כי השחד יעור. (כחוצות קה:) משקבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אלנו להפוך צדקתו: דברי צדיקים. דברים המלודקים משפטי אמת (תרגום אונקלוס):

עברת רש"י

(יח) שופטים ושטררים. שופטים דיינין הפוסקים את הדין. ושטררים. (סנהדרין טו:) הרודין את העם אחר מלכות (שמכין וכופתין) צמקל וברצועה עד שיקבל עליו דין השופט: בכל שערך. (שס) צכל עיר ועיר כמו בשערך תאכלנו (דברים טו כב) לא מענין שער כמו על מזוחות ביתך ובשערך [מזוחין]: ששבטיך. מוסב על תמן לך שופטים ושטררים תמן לך לשבטיך וגם צכל שערך אשר ה' אלהיך נותן לך כאילו כתיב תתן לך לשבטיך ובכל שערך [שפתי חכמים]: ששבטיך. מרכתיב לשבטיך וגם בכל שערך [שפתי חכמים] מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט וצכל עיר ועיר (סנהדרין טו:): ושפמו את העם וגו'. קאי על תתן לך שהוא המני כאילו אמר [מזוחין] מנה דיינין מומחים ולדיקים לשפוט זדק (ספרי): (יט) לא תפיה משפט. כמשמעו: לא תכיר פנים. למה לי הא כבר נאמר לא תפיה משפט אלא אף בשעת הטענות אפילו קודם המשפט לא יעוות הדין [שפתי חכמים] אזהרה היא לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה זה שהדיין מכבד את חברו מסתמין טענותיו (שבת ל:): ולא תקח שחד. (ספרי) אפילו לשפוט זדק קמיידי, מאחר שכבר כתיב לא תפיה משפט [מזוחין]: כי השחד יעור. (כחוצות קה:) משקבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אלנו להפוך צדקתו: דברי צדיקים. אינו קאי על הדיינים אלא אתורה, שהם [שפתי חכמים] דברים המלודקים משפטי אמת (תרגום אונקלוס):

חכימין ומקלקל פתגמין
 תרצין: כ קשטא קשטא
 תתי רדף בדיל דתיחי
 ותירת ית ארעא דין
 אלקה יהב לך: כא לא
 תצוב לך אשרת פל
 אילן בסטר מרבחא דין
 אלקה די תעבר לך:
 כב ולא תקים לך קמא
 די סני יי אלקה: א לא
 תפוס קדם יי אלקה

צדיקים: כ צדק צדק תרדף למען
 תחיה וירשת את הארץ אשר יהוה
 אלהיך נתן לך: ס כא לא תטע לך
 אשרה כל עץ אצל מזבח יהוה
 אלהיך אשר תעשה לך: כב ולא
 תקים לך מצבה אשר שגא יהוה
 אלהיך: ס יז א לא תזבח ליהוה

רש"י

(כ) צדק צדק תרדף. (ספרי) הלך אחר בית דין יפה: למען תחיה וירשת. (ספרי) כדאי הוא מנוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן: (כא) לא תטע לך אשרה. לחייבו עליה משעת נטיעתה ואפילו לא עבדה עובר בלא תעשה על נטיעתה (ספרי): לא תטע [לך אשרה] כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך. אזהרה לנוטע אילן ולזונה בית זכר הבית (ספרי): (כב) ולא תקים לך מצבה. מלצת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים: אשר שגא. מזבח אבנים ומזבח אדמה לזה לעשות זאת וז שגא כי חק היתה לכנעניים ואף על פי שהיתה אהונה לו צימי האבות עכשו שגאה מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה (ספרי):

יז (א) לא תזבח וגו' כל דבר רע. (ספרי) אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשים (זבחים לו):

עמרת רש"י

(כ) צדק צדק תרדף. אין לומר כמשמעו דאם כן הוי למכתב בצדק תשפוט אלא פירושו [גור אריה] (ספרי) הלך אחר בית דין יפה: למען תחיה וירשת. מוסב אשופטים ושוטרים תתן לך וכו' (ספרי) כדאי הוא מנוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן ולא קאי אצדק צדק תרדוף שילך אחר בית דין יפה, ויהיה "למען תחיה וירשת" שכר איש פרטי [מורחין]: (כא) לא תטע לך אשרה. למה לי דאי עבד אפילו לא נטע חייב אלא [גור אריה] לחייבו עליה משעת נטיעתה ואפילו לא עבדה עובר בלא תעשה על נטיעתה (ספרי): לא תטע [לך אשרה] כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך. אזהרה לנוטע אילן ומדכתיב "כל" מרבה [שפתי חכמים] ולזונה בית זכר הבית (ספרי): (כב) ולא תקים לך מצבה. מלצת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים: אשר שגא. מזבח אבנים ומזבח אדמה לזה לעשות זאת וז שגא כי חק היתה לכנעניים שלא היה להם עבודת כוכבים שאין שם מצבה להקטיר עליה וליצוק שמן על ראשה [מורחין] ואף על פי שהיתה אהונה לו צימי האבות עכשו שגאה מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה (ספרי):

יז (א) לא תזבח וגו' כל דבר רע. (ספרי) אזהרה שיהיה עובר בלא תעשה למפגל

אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וְשֵׁה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ
 מוֹם כֹּל דְּבַר רַע כִּי תֹעֲבַת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ הוּא: **ס** כִּי יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ
 בְּאֶחָד שְׂעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ אִישׁ אֶזְ-אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
 אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר
 בְּרִיתוֹ: **ג** וַיִּלְךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וּלְשִׁמְשׁוֹ אוֹ לַיִּדֹחַ אוֹ
 לְכָל־צִבְאֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
ד וְהִגִּדְתָּ לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדִרְשֶׁתָּ הַיֹּטֵב
 וְהֵנִיחָה אִמְתָּ נֶכֶן הַדָּבָר נַעֲשֶׂיתָה
 הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: **ה** וְהוֹצֵאתָ

תור ואמר די יהי בה
 מומא כל מדעם ביש
 ארי מרחק קדם יי
 אלהיך הוא: **נ** ארי
 ישתבח פינד בחדא
 מקרניך די אלהיך יהב
 לך גבר או אתתא די
 יעבד ית דביש קדם יי
 אלהיך למעבר על
 קימה: **ג** ואול ופלה
 למעות עממיא וסגיד
 להון ולשמשא או
 לסיהרא או לכל חילי
 שמיא די לא פקדית:
ד ויחונן לך ותשמע
 ותתבע יאות והא
 קשטא כון פתגמא
 אתעבדת תועבתא
 הדא בישראל: **ה** ותפק

רש"י

(ב) לעבר בריתו. אשר כרת אתכם שלא לעבוד עבודה זרה: (ג) אשר לא צויתני. לעבוד (מגילה ט:):
 (ד) נכון. מכוון העדות: (ה) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך וגו'. המתרגם אל שעריך
 למרע בית דינך טועה (כמוצות מה:): שכן שנינו אל שעריך זה שער שעבד בו או אינו אלא שער שדון בו
 נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה מה שעריך האמור למעלה שער שעבד בו אף שעריך האמור

עטרת רש"י

נקדשים בשעת שחיטה על ידי דבור רע לאו דוקא אלא אפילו על ידי מחשבה רעה לאכול
 חרץ לזמנו או חרץ למקומו [מזרח]. ועוד נדרשו בו שאר דרשות כשמיטת קדשים (זבחים לו:):
(ב) לעבר בריתו. אשר כרת אתכם שלא לעבוד עבודה זרה: (ג) אשר לא צויתני. לעבוד
 (מגילה ט:): דבלי באור זה יאמרו שהם אלהות אשר לא צויתי לכראו אותם ועל כרחו נבראו
 [מזרח]: (ד) נכון. מכוון העדות ולא שאמת ונכון הדבר שהאיש הזה עובד עבודת אלילים
 [שפתי חכמים]: (ה) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך וגו'. המתרגם אל שעריך
 למרע בית דינך על מזחח ושער בית דין טועה (כמוצות מה:): שכן שנינו אל שעריך זה שער
 שעבד בו או אינו אלא שער שדון בו נאמר שעריך למטה היינו האי שעריך דכתיב כאן
 ונאמר שעריך למעלה דכתיב (לעיל פסוק ב) כי ימצא בקרבך באחד שעריך מה שעריך האמור

תרגום

יֵת גְּבֵרָא הֵהוּא אוּ יֵת
אֲתָתָא הֵהוּא דִּי עֲבָדוּ
יֵת פִּתְגָמָא בִּישָׂא הֵדִין
לְקַרְוִיךָ יֵת גְּבֵרָא אוּ יֵת
אֲתָתָא וְתַרְגְּמוּן
בְּאֲבָנָיָא וַיְמוֹתוּן: וְעַל
מִימַר תְּרִין סִהְדִין אוּ
תְּלָתָא סִהְדִין יִתְקַטֵּל
דְּחֵיב קְטוּל לֹא יִתְקַטֵּל
עַל מִימַר סִהְדִי חֵד:
וּ יְדָא דְסִהְדָיָא תְּהִי בֵּה
בְּקַדְמִיתָא לְמַקְטֵלָה
וּ יְדָא דְכָל עֲמָא
בְּבִתְרִיתָא וְתַפְלִי עֲבָד
דְּבִישׁ מִבִּינְךָ: ה אֲרִי
יִתְכַסֵּי מִנְךָ פִּתְגָמָא
לְדִינָא בִּין דְּמָא לְדְמָא
בִּין דִּינָא לְדִינָא

דברים יז שופטים קפא

אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוּ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהוּא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַרַע
הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוּ אֶת־
הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ: וְעַל־
פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוּ שְׁלֹשָׁה עֵדִים
יּוֹמֵת הַמֵּת לֹא יּוֹמֵת עַל־פִּי עַד
אֶחָד: וְיַד הָעֵדִים תְּהִי־בּוֹ בְּרֵאשִׁיטָה
לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד כָּל־הָעָם בְּאַחֲרֹנָה
וּבְעֵרַת הַרַע מִקְרָבְךָ: פ ח כִּי יִפְלֹא
מִמֶּךָ דָּבָר לַמְּשַׁפֵּט בֵּין־לָדָם | לְדָם
בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֹגַע לְנֹגַע דְּבַר־י

רש"י

למטה שער שענד צו. ותרגומו לקרויך: (ו) שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם (מכות ה:): (ח) כי יפלא. כל הפלאה לשון הנדלה ופרישה שהדבר נבדל ומכוסה ממך: בין דם לדם. (נדה יע.) בין דם טמא לדם טהור: בין דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב: ובין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור: דברי ריבנות. שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר זה מטמא זה מטטה זה

עמרת רש"י

למעלה שער שענד צו אף שערך האמור למטה שער שענד צו. ותרגומו לקרויך פירושו לשער עירך [שפתי חכמים]: (ו) שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות אחת אף שלשה ואפילו מאה שהעידו תוך כדי דבור חברו [מזרח] עדות אחת ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם (מכות ה:): (ח) כי יפלא. כל הפלאה פירושו לשון הנדלה ופרישה והכוונה כאן [מזרח] שהדבר נבדל ומכוסה ממך: בין דם לדם. אם נולד ספק בין בדם נדה בין בדם יולדת בין בדם זיבה [מזרח] (נדה יט.) בין דם טמא לדם טהור: בין דין לדין. בין דיני ממונות בין דיני נפשות בין דיני מכות נולד ספק [מזרח] בין דין זכאי לדין חייב: ובין נגע לנגע. בין בנגעי אדם בין בנגעי בגדים בין בנגעי בתים נולד ספק [מזרח] בין נגע טמא לנגע טהור: דברי

רִיבֹת בְּשַׁעֲרֵיךָ וּקְמַת וְעֲלִית אֶל-
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
 ט וּבָאת אֶל-הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל-
 הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם
 וְדַרְשֶׁת וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר
 הַמְּשֻׁפָּט: וְעָשִׂיתָ עַל-פִּי הַדָּבָר
 אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא
 אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת
 כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹד: יא עַל-פִּי הַתּוֹרָה
 אֲשֶׁר יֹרֹד וְעַל-הַמְּשֻׁפָּט אֲשֶׁר-
 יֹאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן
 הַדָּבָר אֲשֶׁר-יִגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמָאל:

ובין מכתש סגירו
 למכתש סגירו פתגמי
 פלגתא דינא בקרויך
 ותקום ותפק לאתרא די
 יתרעי יי אלהך פה:
 ט ותיתי לות כהניא
 לואי ולות דינא די יהי
 ביומא האנון ותחבע
 ויחווין לך ית פתגמא
 דדינא: י ותעבד על
 מימר פתגמא די יחווין
 לך מן אתרא ההוא די
 יתרעי יי ותטר למעבד
 ככל די ילפנד: יא על
 מימר אוריתא די ילפנד
 ועל דינא די יימרון לך
 תעבד לא תסטי מן
 פתגמא די יחווין לך
 ימינא ושמאלא:

רש"י

מחייב וזה מוכח: וקמת ועלית. (סנהדרין פז.) מלמד שצ"ח המקדש גבוה מכל המקומות: (ט) הכהנים
 הלויים. הכהנים שילאו משבע לוי: וא"ל השפוט אשר יהיה בימים ההם. (ספרי) ואפילו אינו כשאר
 שופטים שהיו לפניו אחת צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שזמין: (יא) ימין ושמאל. (סנהדרין פט.)
 אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכל שכן כשאומר לך על ימין ימין ועל

עמדת רש"י

ריבות. (תרגום) שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר אבל בעצם אין ספק בדם עצמו אם הוא
 טמא או טהור וכן בדין אם הבעל הריב הזה חייב או זכאי אלא [מורחין] זה מטמא וזה מטהר
 זה מחייב וזה מוכח: וקמת ועלית. (סנהדרין פז.) מלמד שצ"ח המקדש גבוה מכל
 המקומות: (ט) הכהנים הלויים. הכהנים שילאו משבע לוי: וא"ל השפוט אשר יהיה
 בימים ההם. וכי אפשר שילך אצל שופט שאינו בימים ההם אלא ללמדך בא [שפתי חכמים]
 (ספרי) ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אחת צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט
 שזמין: (יא) ימין ושמאל. (סנהדרין פט.) אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל
 שמאל שהוא ימין שידמה בעיניך שאומר לך על דבר שהוא מותר שזה אסור וכן על דבר
 שהוא אסור שזה מותר ואפילו הכי תשמע לו [גור אריה] וכל שכן כשאומר לך על ימין ימין

יב וגבר די יעבד ברשע
 בדיל דלא לקבלא מן
 כהנא דקאם לשמשא
 תמן קדם יי אלהך או
 מן דינא ויתקטל גברא
 יהוא ותפלי עבד
 דביש מישראל: יג וכל
 עמא ישמעון וידחלון
 ולא ירשעון עוד:
 ד ארי תעול לארעא דיי
 אלהך יהב לך ותירתה
 ותיתב בה ותימר אמני
 עלי מלכא ככל עממיא
 די בסחרני: טו ממנאה
 תמני עלך מלכא די
 יתרי יי אלהך בה
 מגו אחיך תמני עלך
 מלכא לית לך רשו
 למנאה עלך גבר נוכרי
 די לא אחוק הוא:
 טז לחוד לא יסגי לה
 סוסון ולא יתב ית
 עמא למצרים בדיל
 לאסגאה לה סוסון ויי

יב והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי
 שמע אל־הכהן העמד לשרת שם
 את־יהוה אלהיך או אל־השפט
 ומת האיש ההוא ובערת הרע
 מִיִּשְׂרָאֵל: יג וכל־העם ישמעו ויראו
 ולא יזדון עוד: ס שני יד כִּי־תבא
 אל־הארץ אשר יהוה אלהיך נתן
 לך וירשתה וישבתה בה ואמרת
 אשימה עלי מלך ככל־הגוים אשר
 סביבתי: טו שום תשים עליך מלך
 אשר יבחר יהוה אלהיך בו מקרב
 אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
 לתת עליך איש נכרי אשר לא־
 אחיך הוא: טז רק לא־ירבה־לו
 סוסים ולא־ישוב את־העם מצרימה

רש"י

שמאל שמאל: (יג) וכר העם ישמעו. (ספרי) מלאן שמחתינן לו עד הרגל וממיתין אותו זרגל (סנהדרין פט.): (טו) לא ירבה לו סוסים. (סנהדרין כא:) אלא כדי מרכנתו שלא ישיב את העם מצרימה שהסוסים

עפרת רש"י

ועל שמאל שמאל: (יג) וכר העם ישמעו. (ספרי) מלאן שמחתינן לו עד הרגל וממיתין אותו זרגל (סנהדרין פט.): (טז) לא ירבה לו סוסים. (סנהדרין כא:) אלא כדי מרכנתו אפילו הרבה מאד ואינו אסור אלא סוס של בטלה שאינו צריך לו (גור אריה) שלא ישיב את העם מצרימה שהסוסים צאים משם וישלח המלך שם עבדיו שיהיו תמיד שם כדי שישלחו לו סוסים טובים [שפתי חכמים] כמה שנאמר בשלמה (מלכים א' י כט) ותעלה ותצא מרכבה

לְמַעַן הַרְבּוֹת סוֹם וַיְהִי־הָאָמֵר לְכֶם
 לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:
 ז' וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לְבָבוֹ
 וְכִסֶּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד:
 יח וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ
 וְכָתַב לוֹ אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 עַל-סֵפֶר מְלִפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:
 יט וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּו
 לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהָיו
 לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתם:

אָמַר לְכוּן לֹא תוֹסְפוּן
 לְמַתּוּב בְּאַרְחַ הָדָא
 עוֹד: ז' וְלֹא יִסְגִי לָהּ
 נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי לְבָהּ
 וְכִסְפָּא וְדָהָבָא לֹא יִסְגִי
 לָהּ לְחֻדָּא: יח וְהָיָ
 כְּמַתְבָּה עַל כִּרְסָא
 מַלְכוּתָהּ וְיִכְתוּב לָהּ יֵת
 פְּתִישְׁנָן אוֹרִיתָא הָדָא
 עַל סִפְרָא מִן קֳדָם
 כֹּהֲנֵינָא לוֹאִי: יט וְהָיָ
 עִמָּהּ וְהָיָ קָרִי בָהּ כָּל
 יוֹמֵי חַיָּוִהּ בְּדִיל דְּיִלְקַף
 לְמַדְחַל קֳדָם יי אֱלֹהָהּ
 לְמַטְרָ יֵת כָּל פְּתִגְמֵי
 אוֹרִיתָא הָדָא וְיֵת
 קִימָא הָאֵלִין
 לְמַעַבְדָּהוּן:

רש"י

באים משם כמה שנאמר בשלמה (מלכים א' י' כט) ותעלה ותאלץ מרכבה ממזרים בשש מאות כסף וסוס
 בחמשים ומאה: (יז) ולא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה שמזינו שהיו לו לדוד שש נשים ונאמר לו
 (שמואל ב' יב ט) ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. (סנהדרין כא):
 אלא כדי ליתן לאפסניא (מאהללעיט): (יח) והיה כשבתו. אם עשה כן כדאי הוא שתקיים מלכותו: את
 משנה התורה. (סנהדרין טס) שמי ספרי תורה אחת שהיא מונחת בצית גזויו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו.
 ואונקלוס תרגם פתשגן פתר משנה, לשון שנון ודבור: (ט) דברי התורה. כמשמעו:

עפרת רש"י

ממזרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה: והר"ר אליעזר ממ"ץ אמר שהתורה אסרה
 לשוב למצרים אלא בדרך הזה כלומר מארץ ישראל למצרים אבל משאר הארצות מותר ונכון
 הוא [שפתי חכמים]: (יז) ולא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה שמזינו שהיו לו לדוד שש
 נשים ונאמר לו (שמואל ב' יב ט) ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: וכסף וזהב לא
 ירבה לו מאד. (סנהדרין כא): אלא כדי ליתן לאפסניא שכר חיילותיו כך וכך לשנה (רש"י
 סנהדרין יח): (מאהללעיט): (יח) והיה כשבתו. אם עשה כן כדאי הוא שתקיים מלכותו: את
 משנה התורה. (סנהדרין טס) שמי ספרי תורה והרי כמו ומשנה כסף לקחו בידם (בראשית
 מג טו) [גור אריה] אחת שהיא מונחת בצית גזויו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו. ואונקלוס תרגם
 פתשגן פתר משנה, לשון שנון ודבור: (יט) דברי התורה. כמשמעו למעט מה שכתוב אחר

תרגום

כ בְּדִיל דְּלֹא יָרִים לְפָנֶי
מֵאַחֲזָהוּ וּבְדִיל דְּלֹא
יִסְטִי מִן תַּפְקֵדְתָּא
יִמְנָא וּשְׂמָא לֹא בְּדִיל
דְּיִוָּרְד יִזְמִין עַל
מְלֻכּוּתָהּ הוּא וּבְגוּהֵי
בְּגוּ יִשְׂרָאֵל: א לֹא יְהִי
לְכַהֲנִיָּא לְוַאי כָּל
שְׂבָטָא דְלוֹי חֵלֶק
וְאַחְסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל
קְרַבְנִיָּא דְיִי וְאַחְסָנְתָּהּ
יִבְלוּן: ב וְאַחְסָנָא לֹא

דברים יז שופטים קפה
כ לְבַלְתִּי רוּם-לְבָבוֹ מֵאַחֲזָהוּ וּלְבַלְתִּי
סוּר מִן-הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן
יֵאָרִיךְ יָמִים עַל-מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו
בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס שְׁלִישֵׁי יַח א לֹא-יִהְיֶה
לְכַהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל-שֶׁבֶט לְוִי חֵלֶק
וְנַחֲלָה עִם-יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה
וְנַחֲלָתוֹ יֵאָבְלוּן: ב וְנַחֲלָה לֹא-יִהְיֶה-לּוֹ

רש"י

(כ) ולבלתי סור מן המצוה. אפילו מצוה קלה של נביא: למען יאריך ימים. מכלל הן אמה שומע לאו וכן מצינו בשאלו שאמר לו שמואל (שמואל א י ח) שבעת ימים תחול עד צואי אליך להעלות עולות וכתיב (שמואל א יג ח) ויחול שבעת ימים ולא שמר הבעתו לשמור כל היום ולא הספיק להעלות עולה עד שצא שמואל ואמר לו נסכלת לא שמרת וגו' ועתה ממלכתך לא תקום (שם) הא למדת שצביל מצוה קלה של נביא נענש: הוא ובניו. (הוריות יא:) מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא קודם לכל אדם:

יח (א) כל שבט לוי. בין תמימין בין צעלי מומין: חלק. צביה: ונחלה. נאריך: אשי ה'. קדשי קדשים: ונחלתו. אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות אבל נחלה גמורה לא יהיה לו בקרב אחיו ובספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר. בקרב אחיו זו נחלת חמשה ואיני יודע מה היא ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממין ושל סיחון ועוג שני עממין אמורי וכנעני, ונחלת שאר

עטרת רש"י

כך ולבלתי סור מן המצוה שפירושו אפילו מצוה קלה של נביא [שפתי חכמים]: (כ) ולבלתי סור מן המצוה. אפילו מצוה קלה של נביא דאם לא כן הרי כבר כתיב לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החקים לעשותם [גור אריה]: למען יאריך ימים. מכלל הן אמה שומע לאו וכן מצינו בשאלו שאמר לו שמואל (שמואל א י ח) שבעת ימים תחול עד צואי אליך להעלות עולות וכתיב (שמואל א יג ח) ויחול שבעת ימים ולא שמר הבעתו לשמור כל היום ולא הספיק להעלות עולה עד שצא שמואל ואמר לו נסכלת לא שמרת וגו' ועתה ממלכתך לא תקום (שם) וכן היה [מזרחין] הא למדת שצביל מצוה קלה של נביא נענש: הוא ובניו. (הוריות יא:) מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא ובנו ובן בנו עד סוף כל הדורות [מזרחין] קודם לכל אדם:

יח (א) כל שבט לוי. למה לי עוד מאחר שכתוב לפניו לא יהיה לכהנים הלויים אלא לרבות [שפתי חכמים] בין תמימין בין צעלי מומין: חלק. צביה: ונחלה. נאריך: אשי ה'. קדשי קדשים: ונחלתו. אלו קדשי הגבול כלומר קדשים שמביאין מן הגבול ומה הם [שפתי

בְּקֶרֶב אָחִיו יְהוָה הוּא נִחְלָתוֹ
 כַּאֲשֶׁר דִּבְרָתָו: ס ג וְזֶה יְהוָה
 מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת
 זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׁה וְנָתַן
 לְכֹהֵן הַזֶּרַע וְהַלְחִיִּים וְהַקֵּבֶה:

יְהִי לָהּ בְּגוֹ אָחוּהָ
 מִתֵּנָן דִּיֵּהב לָהּ יִי אֲבוֹן
 אַחְסֵנְתָהּ כְּמֵא דִי מְלִיל
 לָהּ: ג וְדִין יְהִי דְחִזִּי
 לְכֹהֲנֵיָא מִן עֲמָא מִן
 נְכִסֵּי נְכִסְתָּא אִם תּוֹר
 אִם אֲמֹר וְיָתֵן לְכֹהֲנֵיָא
 דְרוּעָא וְלוּעָא וְקִבְתָּא:

רש"י

לרבות קני וקנוי וקדמוני וכן דורש צפרשת מתנות (לעיל י ט) שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי וגו' להזכיר על קני וקנוי וקדמוני. שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס הכי גרסינן בספרי, ונחלה לא יהיה לו אלו נחלת חמשה, בקרב אחיו אלו נחלת שבעה, נחלת חמשה שבעים ונחלת שבעה שבעים ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבעים בלבד שכן משה הנחיל לראובן וגד וחזי שבע מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחזי שבע מנשה ושבעה האחרים נטלו מאלוהן אחרי מות יהושע מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד: (ב) כאשר דבר ד'. (במדבר יח כ) צארכס לא נחל וגו' אני חלקך: (ג) מאת העם. ולא מאת הכהנים (ספרי): אם שור אם שה. פרט לחיה: הזרע. מן הפרק של ארכובה עד כף של יד שקורין אשפלדון (שולטער): הלחיים. עם הלשון (חולין קלג): דורשי רשומות היו אומרים זרוע חמת יד שנאמר (במדבר כה ז) וקח רומח צידו. לחיים חמת חפלה שנאמר (תהלים קו ל) ויעמד פינחס ויפלא.

עמרת רש"י

חכמים] תרומות ומעשרות אבל נחלה גמורה לא יהיה לו בקרב אחיו כי הוא יתברך נחלתו גזר אריה]. ובספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר. בקרב אחיו זו נחלת חמשה ואיני יודע מה היא ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואלך נקראת ארץ חמשה עממין ושל סיוחן ועוג שני עממין אמורי וכנעני, ונחלת שאר לרבות קני וקנוי וקדמוני יתן להם לעתיד לבוא [שפתי חכמים] וכן דורש צפרשת מתנות (לעיל י ט) שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי וגו' להזכיר על קני וקנוי וקדמוני. שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס הכי גרסינן בספרי, ונחלה לא יהיה לו אלו נחלת חמשה, בקרב אחיו אלו נחלת שבעה, נחלת חמשה שבעים ונחלת שבעה שבעים ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבעים בלבד שכן משה הנחיל לראובן וגד וחזי שבע מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחזי השני של שבע מנשה ושבעה האחרים נטלו מאלוהן אחרי מות יהושע מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד: (ב) כאשר דבר ד'. (במדבר יח כ) צארכס לא נחל וגו' אני חלקך: (ג) מאת העם. ולא מאת הכהנים (ספרי) שהם פטורים מלתת המתנות מבהמתן לכהן אחר והלויים הן בספק אם הם בכלל העם אם לא והמוציא מחברו עליו הראיה לפיכך הם פטורים מלתת ואם נטלו לא יחזירו [שפתי חכמים]: אם שור אם שה. פרט לחיה לכך לא כתב בהמה סתם במקום שור ושה כי חיה בכלל בהמה [שפתי חכמים]: הזרע. מן הפרק של ארכובה עד כף של יד עצם רחב של כתף (רשיי חולין קלד): שקורין אשפלדון = espaldon = épaule שכם (שולטער): הלחיים.

ד ראשית דגנך תירשך ויצהרך
 וראשית גז צאנך תתן לו: ה פי בו
 בחר יהוה אלהיך מכל שבטיך
 לעמד לשרת בשם יהוה הוא ובניו
 כל הימים: ו רביעי ו וכי יבא הלוי

ד ריש עבורך חמרך
 ומשךך וריש גזא
 דענך תתן לה: ה ארי
 בה יתריי יי אלהך
 מכל שבטיך למקם
 לשמשא בשמא דיי
 הוא ובנותי כל יומיא:
 ו וארי ייתי לואה מחדא

דש"י

והקנה תחת (במדבר כה ח) האשה אל קבחה (חולין סס): (ד) ראשית דגנך. זו תרומה ולא פירש זה שיעור אבל רבותינו נתנו זה שיעור עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים שנאמר (יחזקאל מה יג) וששיתם האיפה מחומר השעורים ששית האיפה חצי סאה כשאתה נותן חצי סאה לכור הרי אחד מששים שהכור שלשים סאין: וראשית גז צאנך. כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן ולא פירש זה שיעור רבותינו נתנו זה שיעור אחד מששים וכמה לאן חייבות בראשית הגז חמש רחלות שנאמר (שמואל א כה יח) וחמש לאן עשויות רבי עקיבא אומר ראשית גז שחיס, לאנך ארבע, תתן לו הרי חמש (חולין קלו:): (ה) לעמד לשרת. מכאן שאין שירות אלא מעומד (ספרי): (ו יז) וכי יבא הלוי. (ספרי) יכול צנן לוי ודאי הכתוב מדבר תלמוד

עטרת רש"י

עם הלשון (חולין קלג:): שכן הלחי מגיע עד הגרגרת וכשנוטל הלחי עד שם נוטל עמו הלשון. דורשי רשומות דורשי מצות הכתובות [גור אריה] היו אומרים הכהנים זכו למתנת זרוע תחת יד של פנחס [שפתי חכמים] שנאמר (במדבר כה ז) ויקח רומח צידו. לחיים תחת תפלה שנאמר (תהלים קו ל) ויעמד פינחס ויפלו. והקנה תחת (במדבר כה ח) האשה אל קבחה (חולין סס): (ד) ראשית דגנך. זו תרומה ולא פירש זה שיעור אבל רבותינו נתנו זה שיעור עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים שנאמר (יחזקאל מה יג) וששיתם לשון ששית [שפתי חכמים] האיפה מחומר השעורים היינו כור שעורים שהוא שלשים סאין ששית האיפה חצי סאה דהאיפה שלש סאין [מזרחי] כשאתה נותן חצי סאה לכור שהוא שלשים סאין הרי אחד מששים שהכור שלשים סאין: וראשית גז צאנך. כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן ואין פירושו כשאתה גוזז פעם ראשון תתן לו ואחר כך לא תתן לו דאם כן הוי למכתב גז ראשון תתן לו [גור אריה] ולא פירש זה שיעור רבותינו נתנו זה שיעור אחד מששים וכמה לאן חייבות בראשית הגז חמש רחלות ולא פחות שנאמר (שמואל א כה יח) וחמש לאן עשויות כלומר הן מעשות בעליהן. אומרות לו קום עשה מצוה חדשה שהיא ראשית הגז [מזרחי] רבי עקיבא אומר ראשית גז שחיס, לאנך ארבע, תתן לו הרי חמש (חולין קלו:): (ה) לעמד לשרת. מכאן שאין שירות אלא מעומד (ספרי): (ו יז) וכי יבא הלוי. (ספרי) יכול צנן לוי ודאי ממש הכתוב מדבר ולמעט כהנים אף שגם הם בני לוי [שפתי חכמים] תלמוד לומר ושרת ילאו לוי

מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מְכַל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-
 הוּא גַר שָׁם וּבָא בְּכָל-אֹת נַפְשׁוֹ
 אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה: וְיִשְׂרֹת
 בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל-אָחָיו הַלְוִיִּם
 הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה: ח חֶלֶק
 כְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לֶבֶד מִמֶּכְרָיו עַל-
 הָאָבוֹת: ט ט כִּי אַתָּה בָּא אֶל-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-

מִקְרִיב מִכָּל יִשְׂרָאֵל
 דִּי הוּא דִר תַּמָּן וַיִּתִּי
 בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁה
 לְאַתְרָא דִי יִתְרַעֵי יְיָ:
 וְיִשְׁמַשׁ בְּשֵׁמָא דִּי
 אֱלֹהֵהּ בְּכָל אַחֻהֵי לוֹאֵי
 דְמִשְׁמִשִּׁין תַּמָּן בְּצִלוֹ
 קְדָם יְיָ: ח חֶלֶק כְּחֶלֶק
 יִיכְלוּן בְּר מִמֶּכְרָתָא
 דִּיִּתִי בְשַׁבְתָּא בְּכַן
 אֲתַקִּינוּ אֲבָהֵתָא: ט ט אֲרִי
 אֶת עַלְל לְאַרְעָא דִּי
 אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ לֹא

רש"י

לומר ושרת ילאו לויס שאין ראויין לשירות: (ו) ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת. למד על הכהן שצא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו ואפילו נמשמר שאינו שלו. דבר אחר עוד למד על הכהנים הנאים לרגל שמקריבין נמשמר ועובדין בקרבנות הנאות מחמת הרגל כגון מוספי הרגל ואף על פי שאין המשמר שלהם (ספרי): (ח) חלק כחלק יאכלו. מלמד שחולקין צעורות ונבשר שעירי חטאות יכול אף צדירים הנאים שלא מחמת הרגל כגון תמידין ומוספי שבת ונדבות תלמוד לומר לנד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות צמי דוד ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה עול אמה שבתך ואני אטול שבתי (תענית כו.): (ט) לא תלמד לעשות. (ראש השנה כד:) אבל אמה למד להבין ולהורות כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לנביך לא מעשה כן וכך שזה הוא חק הגוים:

עזרת רש"י

שֵׁן רֵאוּיִן לְשִׁירוֹת: (ו) וּבָא בְּכָל אֹת נַפְשׁוֹ וְגו' וְשִׁירוֹת. מִדְּכָתִיב דְּבַכָּל אֹת נַפְשׁוֹ בָּא לְשִׁירוֹת וְלֹא בָּא עַל צַד חֵיבוֹב מִשְׁמֵרָתוֹ [מִזְרָחִין] לָמַד עַל הַכֹּהֵן שֶׁצָּא וּמְקַרִּיב קִרְבָּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ וְאִפְּלוֹ נִמְשָׁמֵר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. דְּבַר אַחֵר מִיחֻדוֹר כְּכָל אַחֵי הַלְוִיִּם [שְׁפָתֵי חֲכָמִים] עוֹד לָמַד עַל הַכֹּהֲנִים הַנְּאִיִּם לְרַגֵּל שֶׁמְקַרִּיבִין נִמְשָׁמֵר וְעוֹבְדִין בְּקִרְבָּנוֹת הַנְּאִוֹת מִחֲמַת הַרְגֵּל כְּגוֹן מוֹסְפֵי הַרְגֵּל וְאִף עַל פִּי שֵׁן הַמְשָׁמֵר שֶׁלֹּהֶם (סְפָרִי): (ח) חֶלֶק כְּחֶלֶק יֹאכְלוּ. מִלָּמַד שְׁחוֹלְקִין לְכֹהֲנִים הַמְקַרִּיבִים שְׂאִינִם בְּמִשְׁמֵרָת צִעוֹרוֹת שֶׁל עוֹלוֹת מוֹסְפֵי הַרְגָּלִים וְנִבְשָׁר שְׁעִירֵי חֲטָאוֹת חִיצוֹנוֹיֹת שֶׁל מוֹסְפֵי הַרְגָּלִים [מִזְרָחִין] יִכּוֹל שְׁחוֹלְקִים אִף צְדִירִים הַנְּאִיִּם שֶׁלֹּא מִחֲמַת הַרְגֵּל כְּגוֹן תְּמִידִין וּמוֹסְפֵי שַׁבָּת וְנִדְרוֹת תְּלִמוּד לֹמַר לְנֶד מִמֶּכְרָיו עַל הַנְּאִוֹת חוּץ מִמָּה שֶׁמְכָרוּ הַנְּאִוֹת שֶׁל הַכֹּהֲנִים צִמֵּי דוֹד וְשִׁמוּאֵל שֶׁנִּקְבְּעוּ הַמְשָׁמְרוֹת וּמְכָרוּ זֶה לְזֶה עוֹל אִמָּה שֶׁבִּתְךָ וְאִנִּי אֶטוֹל שְׁבִתִּי (תְּעִנִּית כו.): (ט) לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת. (רֵאשִׁי הַשָּׁנָה כד:) אֲבָל אִמָּה לָמַד לְהַבִּין וְלְהוֹרוֹת כְּלוֹמַר לְהַבִּין מִעֲשִׂיהֶם כִּמָּה הֵם מְקוֹלְקָלִים וְלְהוֹרוֹת לְנִבְיָךְ לֹא מִעֲשֵׂה כֵן וְכך שֶׁזֶה הוּא חֶק הַגּוֹיִם:

תרגום

תִּלְפָה לְמַעַבְדַּת בְּטַעֲוֹת
 עִמָּמִיא הָאֲנֹן: י לֹא
 יִשְׁתַּכַּח בְּךָ מַעַבְרַת בְּרַה
 וּבְרַתָּה בְּנוֹרָא קָסֵם
 קָסְמִין מְעֻנָּן וּמְנַחֵשׁ
 וְחָרֵשׁ: יא וְרַטִּין רָטֹן
 וְשִׂאל בְּרִין וְזִכּוּרוֹ
 וְתִבַע מִן מַתִּיא: יב אֲרִי
 מְרַחֵק יי כָּל דִּיעְבַּד
 אֲלִין וּבְדִיל תּוֹעֲבַתָּא
 הָאֲלִין יי אֲלֵהֶדּ מְתַדֵּד

דברים יח שופטים קפט
 תִּלְמַד לְעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם
 הֵהֱם: י לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעַבֵּיר בְּנוֹ-
 וּבִתּוֹ בְּאִשׁ קָסֵם קָסְמִים מְעוֹנָן
 וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: יא וְחֵבֶר חֶבֶר וְשִׂאל
 אוֹב וַיִּדְעֵנִי וְדַרְשׁ אֶל-הַמְּתִים: יב כִּי-
 תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל-עֲשֵׂיהָ אֱלֹהִים וּבְגִלְלַת
 הַתּוֹעֲבַת הָאֱלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

רש"י

(י) מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת המולך, עושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתייהם (סנהדרין סד): קסם קסמים. איזהו קוסם האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך וכן הוא אומר (הושע ד יב) עמי זעזו ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. (סנהדרין סה): רבי עקיבא אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל ואומרים אלו אוחזי העיניים (ספרי): בנחש. (ספרי) פתו נפלה מפיו [נצי הפסיקו בדרך מקלו נופל מידו]: (יא) וחבר חבר. (סנהדרין שס) שמלך נחשים עקרבים או שאר חיות אל מקום אחד: ושאל אוב. זה מכשפות ששמו פיתוס ומדבר משחיו ומעלה את המת צבית השחי שלו: וידעני. מכניס ענש חיה ששמה ידוע צחוק פיו ומדבר הענש על ידי מכשפות: ודרש אל המתים. (ספרי) כגון המעלה בזכורו והנשאל בגלגולת: (יב) כל עשה אלה. (מכות כד. ספרי) עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אלה אפילו אחת מהן:

עטרת רש"י

(י) מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת המולך, עושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתייהם (סנהדרין סד): קסם קסמים. איזהו קוסם האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך וכן הוא אומר (הושע ד יב) עמי זעזו ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. (סנהדרין סה): רבי עקיבא אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל ואומרים אלו אוחזי העיניים (ספרי) שמראה לבריות כאילו עושה דברים של פלא ואינו עושה כלום [שפתי חכמים]: בנחש. (ספרי) פתו נפלה מפיו [נצי הפסיקו בדרך מקלו נופל מידו] ומפרש אותו לטובה או לרעה [באור]: (יא) וחבר חבר. (סנהדרין שס) שמלך נחשים עקרבים או שאר חיות אל מקום אחד: ושאל אוב. זה מכשפות ששמו פיתוס ומדבר משחיו ומעלה את המת צבית השחי שלו: וידעני. מכניס ענש חיה ששמה ידוע צחוק פיו ומדבר הענש על ידי מכשפות: ודרש אל המתים. (ספרי) כגון המעלה המת בזכורו רצה לומר על זכרות שלו ומדבר משם והנשאל בגלגולת מן המת המוטלת על הארץ ועונה מה ששואלים לו על ידי מכשפות [שפתי חכמים]: (יב) כל עשה אלה. (מכות כד. ספרי) עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אלה אפילו אחת מהן:

מוריש אותם מפניך: יג תמים תהיה עם יהוה אלהיך: חמישי יד כי | הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל-מעוננים ואל-קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך: טו נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו תשמעון: טז ככל אשר שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את-קול יהוה אלהי ואת-האש הגדלה הזאת לא-אראה עוד ולא אמות: יז ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו: יח נביא אקים להם מקרב

יתהון מקדמך: יג שלים תהי ברחלתא דיי אלהיך: יד ארי עממיא האלון די את ירת יתהון מן מענניא ומן קסמיא שמעין ואת לא כן יהב לך יי אלהיך: טו נביא מבניך מאחריך כותי יקים לך יי אלהיך מנה תקבלון: טז ככל די שאלתא מקדם יי אלהיך בחרב ביומא דקהלא למימר לא אוסף למשמע ית קל מימרא דיי אלהי וית אשתא רבתא הדא לא אחוי עוד ולא אמות: יז ואמר יי לי אוטיבו די מלילו: יח נביא אקים להון מגו אחיהון כותך

רש"י

(יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותלפפה לו ולא תחקור אחר העמידות אלא כל מה שיצא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלוק: (יד) לא כן נתן לך ה' אלהיך. לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים (תרגום ירושלמי): (טו) מקרבך מאחריך כמני. כמו שאני מקרנך מאחריך יקים לך תחתי וכן מנבא לנביא:

עפרת רש"י

(יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותלפפה לו ולא תחקור אחר העמידות עם הזכרים לעיל [מורח] אלא כל מה שיצא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלוק: (יד) לא כן נתן לך ה' אלהיך. אליך כמו שנתן לאומות לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שאין אתה צריך לזה [גור אריה] שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים (תרגום ירושלמי): (טו) מקרבך מאחריך כמני. לא כמני בבואה שהרי כתיב לא קם נביא עוד כמשה אלא כמוני כמו שאני מקרנך מאחריך יקים לך תחתי וכן מנבא לנביא ואין לך צורך לפנות אל המעוננים ואל הקוסמים וכיוצא בהן [מורח]:

דברים יח שופטים קצא
 אֲחִיהֶם כַּמּוֹד וְנִתְּתִי דְבַרִי בְּפִיו
 וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ:
 יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע אֶל-
 דְּבַרִי אֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשִׁמִּי אֲנֹכִי
 אֲדַרְשׁ מֵעַמּוֹ: כ אֵךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר
 יִזַּד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשִׁמִּי אֵת אֲשֶׁר
 לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשֵׁם
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא:
 כא וְכִי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ אֵיכָה גִדַע
 אֶת-הַדְּבַר אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ יְהוָה:

ואתן פתגמי נבואתי
 בפומיה וימלל עמהון
 ית כל די אפקודנה:
 יט ויהי גברא די לא
 יקבל לפתגמי די ימלל
 בשמי מימרי יתבע
 מנה: כ ברם נביא די
 ירשע למלא פתגמא
 בשמי ית די לא
 פקדנה למלא ודי
 ימלל בשום טעות
 עממיא ויתקטל נביא
 ההוא: כא וארי תימר
 בלבבך אכדין גדע ית
 פתגמא די לא מלאה

רש"י

(כ) אשר לא צויתיו לדבר. אבל צויתיו לחזרו (ספרי): ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפילו כיון את ההלכה לאסור את האסור ולהתיר את המותר: ובת. צחנק. שלשה מיתתן צדי אדם (סנהדרין פט.) המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר לחזרו והמתנבא בשם עבודה זרה אבל הכובש את נבואתו והעובר על דברי נביא והעובר על דברי עצמו מיתתן צדי שמים שנאמר (פסוק יט) אנכי אדרש מעמו: (כא) וכי תאמר בלבבך. עתידין אתם לומר כשיבא חנניה בן עוזר ומתנבא (ירמיה כז טז) הנה כלי בית ה' מושבים מנבלה עתה מהרה ורמיהו עומד ולווח על העמודים ועל היס ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה צבלה יוצאו עם גלות דקיקהו (ספרי):

עמרת רש"י

(כ) אשר לא צויתיו לדבר. מדלא כתיב אשר לא צויתי אלא צויתיו משמע לו לא צויתיו [גור אריה] אבל צויתיו לחזרו (ספרי): ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפילו כיון את ההלכה לאסור את האסור ולהתיר את המותר: ובת. צחנק. שלשה מיתתן צדי אדם (סנהדרין פט.) המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר לחזרו והמתנבא בשם עבודה זרה דכתיב כאן ואשר ידבר וגוי' אבל הכובש את נבואתו דכתיב אשר לא ישמע קרי ביה אשר לא ישמע נבואתו והעובר על דברי נביא והעובר על דברי עצמו דכתיב אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי בין אחרים בין הוא [שפתי חכמים] מיתתן צדי שמים שנאמר (פסוק יט) אנכי אדרש מעמו: (כא) וכי תאמר בלבבך. לשון "כ"י" הוא לעתיד [גור אריה] עתידין אתם לומר כשיבא חנניה בן עוזר ומתנבא (ירמיה כז טז) הנה כלי בית ה' מושבים מנבלה עתה מהרה בקרוב, ורמיהו עומד ולווח ההיפך על העמודים ועל היס שעשה שלמה

כַּב אֲשֶׁר יִדְבַר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה
 וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא
 הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרוּ יְהוָה בְּזֶדוֹן
 דִּבְרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ם
 יט א כִּי יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־
 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 אֶת־אֲרָצָם וַיִּרְשָׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעָרֵיהֶם
 וּבְכַתֵּיהֶם: נ שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לְךָ
 בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן

י: כב די ימליל נביא
 בשמא די ולא יהי
 פתגמא ולא יתקום
 הוא פתגמא די לא
 מללה יי ברשע מללה
 נביא לא תדחל מנה:
 א ארי ישצי יי אלהך
 ית עממיא די יי אלהך
 ית ארעהון
 ותיבתון
 וקרויהון
 ובבתיהון:
 ב תלת קרוין תפרש לך
 בגו ארעד די יי אלהך
 יתב לך למידתה:

רש"י

(כב) אשר ידבר הנביא. (ספרי) ואמר דבר זה עמיד לצוא עליכם ותראו שלא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה' והרוג אותו ואם תאמר זו צמתננא על העמידות הרי שצא ואמר עשו כך וכך ומפי הקב"ה אני אומר כבר נטוו שאם צא להדיחך מאחת מכל המצות (לעיל יג ד) לא תשמע לו אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור כגון אליהו צהר הכרמל שהקריב צממה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל (סנהדרין פט:). הכל לפי צורך השעה וסייג הפרצה לכך נאמר (פסוק טו) אליו תשמעון: צא תגור במוצו. (ספרי) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא ליענש עליו:

עפרת רש"י

[שפתי חכמים] ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה צנלה יוצאו עם גלות צדקיהו (ספרי):
 (כב) אשר ידבר הנביא. (ספרי) ואמר דבר זה עמיד לצוא עליכם ותראו שלא יבא כגון נבואת חנניה בן עזור שהרי כלי בית ה' לא הוחזרו מבבל לארץ ישראל כמו שנבא אלא גם שאר הכלים של בית המקדש הובאו בבבלה עם גלות צדקיהו הוא הדבר אשר לא דברו ה' והרוג אותו ואם תאמר זו תפול צמתננא על העמידות כגון חנניה בן עזור אבל הרי שצא ואמר עשו כך וכך ומפי הקב"ה אני אומר כבר נטוו שאם צא להדיחך מאחת מכל המצות (לעיל יג ד) לא תשמע לו אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור כגון אליהו צהר הכרמל שהקריב צממה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל (סנהדרין פט:). הכל לפי צורך השעה וסייג הפרצה שהשיבן על ידי בן מעבודה זרה (רש"י יבמות ז:). לכך נאמר (פסוק טו) אליו תשמעון רק אם מומחה הוא לך וצדיק גמור [שפתי חכמים]: צא תגור במוצו. (ספרי) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא ליענש עליו אם תלמד חובה עליו

תרגום

ג תתקן לך ארצה ותתלת ית תחום ארעך די יחסנך יי אלהך ויהי למעורוק תמן כל קטולא: ד ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקים די יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סני לה מאתמלי ומדקמוהי: ה ודי יעול עם חברה בחרשא למקץ אעין ותתמרג ידה בפרולא למקץ אעין וישתלף פרולא מן אעא וישבח ית חברה וימות הוא

דברים יב שופטים קצג
לך לרשתה: ג תבין לך הדרך
ושלשת את גבול ארצך אשר
ינחילך יהוה אלהיך והיה לנום
שמה כל רצח: ד וזה דבר הרצח
אשר ינום שמה וחי אשר יכה את
רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו
מתמל שלשם: ה ואשר יבא את
רעהו ביער לחטב עצים ונדחה ידו
בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל מן
העץ ומצא את רעהו ומת הוא ינום

רש"י

יב (ג) תבין לך הדרך. מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים (מכות י:): ושלשת את גבול ארצך. שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד סוף הגבול השני של ארץ ישראל (מכות ט:): (ה) ונדחה ידו. כשבא להפיל הגרון על העץ ותרגומו ותתמריג ידה לשון ונשטטה ידו להפיל מכת הגרון על העץ (שמואל ב ו ו) כי שטטו הבקר תרגם יונתן ארי מרגוהי תוריא: ונשל הברזל מן העץ. (מכות ז:): יש מרבותינו אומרים נשטטו הברזל מקחו ויש מהם אומרים שישל הברזל חטיכה מן העץ המתקע והיא נחזה והרגה:

עמרת רש"י

יב (ג) תבין לך הדרך. מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים (מכות י:): שלא יטעה הרוצח בפרשת דרכים [שפתי חכמים]: ושלשת את גבול ארצך. שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד סוף הגבול השני של ארץ ישראל (מכות ט:): לכן כתיב ושלשת כיון דהוי רק שלשה מקומות אף על גב דהשטח בין הגבולים נחלק לארבעה חלקים [גור אריה]: (ה) ונדחה ידו. כשבא להפיל הגרון על העץ ותרגומו ותתמריג ידה לשון ונשטטה ידו להפיל מכת הגרון על העץ (שמואל ב ו ו) כי שטטו הבקר תרגם יונתן ארי מרגוהי תוריא: ונשל הברזל מן העץ. (מכות ז:): יש מרבותינו אומרים נשטטו הברזל מקחו בית יד (רש"י שבעות מג.) אז הוא גולה ויש מהם אומרים שישל הברזל חטיכה מן העץ המתקע והיא נחזה והרגה רק אז הוא גולה (מכות ז:):

אֶל־אֶחָת הָעָרִים־הָאֵלֶּה וְחָי: ו פֶּן־
 יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרַי הַרְצִיחַ כִּי
 יָחַם לְבָבוֹ וְהִשְׁיִגוּ כִּי־יִרְבֶּה הַדָּרֶךְ
 וְהִכְהוּ נַפֶּשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מוֹת כִּי
 לֹא־שָׁנָא הוּא לוֹ מִתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם:
 ו עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לֵאמֹר שְׁלֹשׁ
 עָרִים תִּבְנֶה לָךְ: ח וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאֲבֹתֶיךָ: ט כִּי־
 תִּשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹה הַזֹּאת
 לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
 לְאֲהַבָּה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת
 בְּדַרְכָּיו כָּל־הַיָּמִים וַיִּסְפַּת לָךְ עוֹד

יערוק לחדא מן קרוי
 האלין ויתקיים: ו דילמא
 ירדוף גאל דמא בתר
 קטולא ארי יחם לבה
 וידבקנה ארי תסגי
 ארחא ויקטלנה נפש
 ולה לית חובת דין
 דקטול ארי לא סגי
 הוא לה מאתמלי
 ומדקמוזי: ז על כן אנא
 מפקדד למימר תלת
 קרוין תפרש לך: ח ואם
 יפתי יי אלהך ית
 תחוקך כמא די קיים
 לאבהתך ויתן לך ית
 כל ארעא די מליל
 למתן לאבהתך: ט ארי
 תפר ית כל תפקדתא
 דרא למעבדה די אנא
 מפקדד יומא דין
 למרחם ית יי אלהך
 ולמהך בארחן דתקנו

רש"י

(ו) פן ירדף גאל הדם. לכן אני אומר להכין לך הדרך וערי מקלט רבים: (ח) ואם ירחיב. כאשר נשבע למת לך ארץ קני וקנוז וקדמוני (ספרי'): (ט) ויספת לך עוד ששש. הרי תשע שלש שנענר הירדן ושלש שנתך כנען ושלש לעתיד לצוא (ספרי):

עמרת רש"י

(ו) פן ירדף גאל הדם. אחר הרוצח ומפני רחוק הדרך ישיג אותו [גור אריה] לכן אני אומר להכין לך הדרך וערי מקלט רבים: (ח) ואם ירחיב. כאשר נשבע למת לך עשר אומות ולא נתן לישראל רק שבע אומות כי ארץ קני וקנוז וקדמוני (ספרי) עדיין לא נתן אלא עתידים להיות לנו ירושה לקיים שבועת האבות [שפתי חכמים]: (ט) ויספת לך עוד ששש. הרי תשע שלש

קדמוהי כל יומיא ותוסף לך עוד תלת קרוין על תלת אליו: וְלֹא יִשְׁתַּפֵּד דָּם זְבִי בְּגוֹ אַרְעָךָ דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לְךָ אַחֲסָנָא וְיְהִי עֲלֶיךָ חוֹבַת דִּין דְּקַטּוּלָא: יֵא וְאֲרִי יְהִי גְבַר סְנִי לְחַבְרָה וְיִכְמֵן לָהּ וְיִקּוּם עֲלוּהִי וְיִמְחַנֵּה נַפְשׁ וְיִמּוּת וְיַעֲרוֹק לְחֵדָא מִן קְרוּיָא הָאֲלִין: יֵי וְיִשְׁלַחֵן סְבִי קְרַתָּה וְיִדְכְּרוּן יְתָה מִתַּמְּן וְיִתְגּוֹן יְתָה בְּיַד גְּאֵל דְּמָא וְיִמּוּת: יֵי לֹא תַחּוּם עֵינְךָ עֲלוּהִי וְתַפְלִי אֲשֵׁדִי דָּם זְבִי מִיִּשְׂרָאֵל וְיִיטַב לְךָ:

דברים יט שופטים קצה
שֶׁלֶשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עֲלֶיךָ דָּמִים: פ יֵא וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שֵׁנָא לְרַעְיָהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נַפְשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה: יֵי וְשִׁלַּחֵן זְקַנֵי עִירֵוֹ וְלִקְחֵן אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתַנוּ אֹתוֹ בְּיַד גְּאֵל הַדָּם וּמָת: יֵי לֹא־תַחּוּם עֵינְךָ עֲלָיו וּבַעֲרַת דַּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לְךָ: ס שִׁישִׁי יֵי לֹא תַסִּיג גְּבוּל

יֵי לֹא תִשְׁנִי תַחּוּמָא דְחֻבְרָךְ דִּי תַחֲיִמוּ קְרַמְאֵי בְּאַחֲסָנְתְּךָ דִּי תַחֲסֵן בְּאַרְעָא דִּי יֵי

רש"י

(יא) וכי יהיה איש שנא דרעהו. על ידי שנאחו הוא צא לידי וארצ לו מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה לפי שעבר על לא תשגא (ויקרא יט יז) סופו לצא לידי שפיכות דמים לכך נאמר (דברים יט יא) וכי יהיה איש שנא לרעהו וגו' שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארצ לרעהו והכחו נפש (ספרי): (יג) לא תחום עינך עליו. (ספרי) שלא תאמר הראשון כבר נהרג למה אנו הורגים את זה ונמלאו שני אנשים מישראל הרוגים: (יד) לא תסיג גבול. לשון (ישעיה מז יז) נסוגו אחור שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך שדה חצירו למען הרחיב את שלו והלא כבר נאמר (ויקרא יט יג) לא תגזול מה תלמוד לומר לא תסיג למד על העוקר תחום חצירו שעובר צב' לאוין. יכול אף בחול

עמרת רש"י

שעבר הירדן ושלא שצאריך כנען ושלא לעמיד לבוא (ספרי): (יא) וכי יהיה איש שנא דרעהו. על ידי שנאחו הוא צא לידי וארצ לו מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה לפי שעבר על לא תשגא (ויקרא יט יז) סופו לצא לידי שפיכות דמים לכך נאמר (דברים יט יא) וכי יהיה איש שנא לרעהו וגו' שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארצ לרעהו והכחו נפש (ספרי): (יג) לא תחום עינך עליו. ומי יחוס על רוצח במזיד ואחר התראה (שפתי חכמים) אלא (ספרי) שלא תאמר הראשון כבר נהרג למה אנו הורגים את זה ונמלאו שני אנשים מישראל הרוגים: (יד) לא תסיג גבול. לשון (ישעיה מז

רַעַךְ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רֵאשִׁימִים בְּנַחֲלָתְךָ
 אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ׀ טו לֹא-יִקוּם עַד
 אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל-עוֹן וּלְכָל-חַטָּאת
 בְּכָל-חַטָּא אֲשֶׁר יִחַטָּא עַל-פִּי ׀ שְׁנֵי
 עֵדִים אֹ אוֹ עַל-פִּי שְׁלֹשָׁה-עֵדִים יִקוּם
 דָּבָר: ׀ טז כִּי-יִקוּם עַד-חֲמִים בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:

דש"י

לארץ תלמוד לומר נחלתך אשר תנחל וגו' נאמן ישראל עובר בשני לאוין בחובה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול (ספרי): (טו) עד אחד. (סנהדרין ל:) זה בנה אב, כל עד שצמורה שנים אלא אם כן פרט לך בו אחד: דבר עון ודבר חטאת. להיות חזרו נענש על עדותו לא עונש גוף ולא עונש ממון אבל קם הוא לשבעה (ספרי) אמר לחזרו תן לי מנה שהלוימך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו חייב ליבעע לו: על פי שני עדים. ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים: (טז) לענות בו סרה. דבר שאינו, שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת כיצד שאמרנו להם הלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני (ספרי):

עצרת דש"י

(יז) נסוגו אחור שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך שדה חצירו למען הרחיב את שלו והלא כבר נאמר (ויקרא יט יג) לא תגזול מה תלמוד לומר לא תסיג למד על העוקר תחום חצירו שעובר צ"ל לאוין. יכול אף בחובה לארץ תלמוד לומר נחלתך אשר תנחל וגו' נאמן ישראל עובר בשני לאוין בחובה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול (ספרי): (טז) עד אחד. למה הוסיף אחד הא "עד" לשון יחיד הוא ומשמעו אחד ולא יותר [שפתי חכמים] אלא (סנהדרין ל:) זה בנה אב, כל עד שצמורה שנים אלא אם כן פרט לך בו אחד כמו כאן: דבר עון ודבר חטאת. כל "עון" דכתיב בקרא פירושו עונש על עון [גור אריה] לכן פירושו כאן כאילו כתיב לא יקום עד אחד באיש להיות חזרו נענש על עדותו לא עונש גוף מכות ולא עונש ממון חטאת [מזרח] אבל קם הוא לשבעה כגון (ספרי) אמר לחזרו תן לי מנה שהלוימך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו חייב ליבעע לו: על פי שני עדים. למה כתיב דאם גבי מיתה סגי בשני עדים כל שכן במקום אלא לדיוקא כתיבה רחמנה דדוקא "על פי" יקום הדבר [לבוש האורה] ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים כגון שאין הדיינים מכירים בלשון עדים [שפתי חכמים]: (טז) לענות בו סרה. פירושו דבר שאינו, שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת כיצד שאמרנו להם הלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני (ספרי) ולא הייתם אצל המעשה הזו

י וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם
הָרִיב לְפָנָי יְהוָה לְפָנָי הַפְּהִינִים
וְהַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר יְהִיוּ בַיָּמִים הָהֵם:
יח וְדַרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטֵב וְהֵגֵה עַד-
שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו:
יט וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת

לְאֶסְקְרָא בֵּה סְטִיָּא:
ז וְיִקְוּמוּן תְּרִין גְּבֵרִין דִּי
לְהוֹן דִּינָא קְדָם יְיָ קְדָם
כְּהִנְיָא וְדִינְיָא דִּי יְהוֹן
בְּיוֹמָיָא הָאֵנּוֹן:
יח וְיִתְבַּעוּן דִּינְיָא יָאוּת
וְהָא סְהִיד שֶׁקֶר סְקְרָא
שֶׁקֶרָא אֶסְהֵד בְּאָחוּהִי:
יט וְתַעֲבֹדוּן לָהּ כְּמָא דִּי
חֲשִׁיב לְמַעֲבַד לְאָחוּהִי

רש"י

(יז) ועמדו שני האנשים. (שבעות ל.) צעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות נשנים ולמד שנרכין להעיד עדותן מעומד: אשר להם הריב. אלו צעלי הדין: לפני ה'. יהי דומה להם כאלו עומדים לפני המקום שנאמר (תהלים פז א) בקרב אלהים ישפוט (ספרי): אשר יהיו בימים ההם. (ר"ה כה:) יפתח דבורו כשמואל דבורו נריך אתה לנהוג בו כבוד: (יח) ודרשו השפטים היטב. על פי המזימן אותם שזדוקים וחוקרים את הנאים להזימם דרישה ונחקירה (ספרי): והגה עד שקר. כל מקום שנאמר עד נשנים הכתוב מדבר (סנהדרין ל.). (יט) כאשר זמם. ולא כאשר עשה מכאן אמרו הרגו אין נהרגין (מכות ה.): לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו למד על זוממי בת כהן נשואה שאינן נשריפה אלא כמיסת הבעל שהוא נחנק שנאמר (ויקרא כא ט) היא באש תשרף היא ולא בועלה לכך נאמר כאן לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לאחותו אבל כל שאר מיתות השואה הכתוב אשה לאיש וזוממי

עמרת רש"י

מה שאין כן בשתי כתות עדים המכחישים זה את זה דמודים זה לזה דהיו במעשה רק שכת אחת משקר [שפתי חכמים]: (יז) ועמדו שני האנשים. וכי שלושה אנשים או נשים אינם באים לדין אלא על כרחך [שפתי חכמים] (שבעות ל.) צעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות נשנים ולמד שנרכין להעיד עדותן מעומד מדלא כתיב ואמר או ואמרו אלא ועמדו [מזרחין]: אשר להם הריב. אלו צעלי הדין דאילו עדים כבר כתיב. ויליף דגם בעלי דינין בעמידה [גור אריה]: לפני ה'. יהי דומה להם כאלו עומדים לפני המקום שנאמר (תהלים פז א) בקרב אלהים ישפוט (ספרי): אשר יהיו בימים ההם. (ר"ה כה:) יפתח דבורו כשמואל דבורו נריך אתה לנהוג בו כבוד: (יח) ודרשו השפטים היטב. על פי המזימן אותם שזדוקים וחוקרים את הנאים להזימם רצה לומר בודקים וחוקרים את הבאים להזים את העדים הראשונים דרישה ונחקירה (ספרי) והנה נמצאו העדים הראשונים ששקר העדות [שפתי חכמים]: והגה עד שקר. כל מקום שנאמר עד נשנים הכתוב מדבר (סנהדרין ל.). לכן אין נעשין זוממין עד שזוממו שניהם [שפתי חכמים]: או (יט) כאשר זמם. ולא כאשר עשה מכאן אמרו הרגו אין נהרגין (מכות ה.): כי בודאי חייב מיתה ממקום אחר היה, דאם לא כן לא היה נותן הקב"ה שיקרה עוות זה [שפתי חכמים]: לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו לכתוב כאשר

קצח

דברים יט שופטים

תרגום

לְאָחִיו וּבַעֲרַת הָרֶע מִקְרִבָּךְ:

וּתְפִלִּי עֲבַד דְּבִישׁ מִבִּינְךָ: ב וְדִישׁתָּאָרוֹן

כ וְהַנְּשֹׂאָרִים יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִסְפוּ

יִשְׁמְעוּ וַיֵּדְחִלוּ וְלֹא יִסְפוּ לְמַעַבְד עוֹד

לַעֲשׂוֹת עוֹד בְּדַבַּר הָרֶע הַזֶּה

כְּפַתְנָמָא בִישָׂא הָדִין

בְּקִרְבְּךָ: כֹּא וְלֹא תַחֹם עֵינְךָ נַפְשׁ

בִּינְךָ: כֹּא וְלֹא תַחֹם עֵינְךָ נַפְשָׂא חֵלְף נַפְשָׂא

בְּנַפְשׁ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יַד בְּיַד

חֵלְף עֵינָא חֵלְף עֵינָא שְׂנָא חֵלְף שְׂנָא יְדָא חֵלְף

רַגְלֵ בְּרַגְלֵ: ס כ א כִּי־תִצָּא לְמַלְחָמָה

יְדָא רַגְלָא חֵלְף רַגְלָא:

א אָרִי תִפּוֹק לְאַנְחָא קְרָבָא עַל בְּעַלֵי דְבְּבָךְ וְתַחֲזִי סוּסוֹן וְרַתְכִין עִם סְגִי מְנַךְ לָא

רש"י

אשה נהרגין כווממי איש כגון שהעידוה שהרגה את הנפש שחללה את השבת נהרגין במיתתה שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן הזמה במיתת הבעל (ת"כ): (כ) ישמעו ויראו. מכאן שצריכין הכרזה איש פלוני ופלוני נהרגין על שהזמו צדיק דין (סנהדרין פט.): (כא) עין בעין. ממון וכן שן בשן וגו': ב (א) כי תצא למלחמה. סמך הכתוב יליאת מלחמה לכאן לומר לך שאין מחוסר אבר יולא למלחמה (ספרי) דבר אחר לומר לך אם עשית משפט זדק מוצטת אתה שאלא למלחמה אתה נוצח וכן דוד הוא אומר (תהלים קיט קכא) עשיתי משפט וזדק כל תניחני לעושקי (תנחומא):

עמרת רש"י

זמם לעשות, ולשתוק (רש"י סנהדרין ז). למד על זוממי צד כהן נשואה שאינן צעריפה אלא במיתת הבעל שהוא צנוק שנאמר (ויקרא כא ט) היא באש תשרף היא ולא בעולה לך נאמר כאן לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לאחותו אבל בכל שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש חווממי אשה נהרגין כווממי איש כגון שהעידוה שהרגה את הנפש שחללה את השבת נהרגין במיתתה שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן הזמה במיתת הבעל (ת"כ): (כ) ישמעו ויראו. מדכתיב והנשארים ישמעו ולא כתיב כמו בפרשת ראה (יג יב) גבי מסית וכל ישראל ישמעו מכאן שצריכין הכרזה בבית דין [שפתי חכמים] איש פלוני ופלוני נהרגין על שהזמו צדיק דין (סנהדרין פט.): (כא) עין בעין. ממון וכן שן בשן וגו' דאין לומר ממש דהא כבר כתיב ועשיתם לו כאשר זמם ועוד נאמר יד ביד לומר שישלם לניזק ממון שהוא דבר הגיתן מיד ליד [גור אריה]:

ב (א) כי תצא למלחמה. היה לו לסמוך לכאן המשפטים דבפרשת כי תצא (כא כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות וכו' ושאר דיני מיתות שנאמרו שם ומתוך סמך הכתוב יליאת מלחמה לכאן לומר לך שאין מחוסר אבר יולא למלחמה (ספרי) הא עין בעין וכו' מיירי בממון ולא במחוסר אבר לכך פירש עוד [שפתי חכמים] דבר אחר לומר לך אם עשית משפט זדק מוצטת אתה שאלא למלחמה אתה נוצח וכן דוד הוא אומר (תהלים קיט קכא) עשיתי משפט וזדק כל תניחני לעושקי (תנחומא):

תרגום

תְּדַחַל מִנְהוֹן אָרִי יי
 אֱלֶהָךְ מִימְרָה בְּסֶעֱדָד
 דְּאֶסְקָד מֵאֲרָעָא
 דְּמִצְרַיִם: ג ויהי
 בְּמִקְרָבֹכֹן לְאֲנָחָא
 קָרְבָא וַיִּתְקָרֵיב בְּהִנָּא
 וַיִּמְלֵל עִם עֲמָא: ג וַיִּימָר
 לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
 אֲתוֹן קָרִיבִין יוֹמָא דִּין
 לְאֲנָחָא קָרְבָא עַל בְּעָלֵי
 דְּכָבִיבֹון לָא יוֹזַע לְכַבֹּון

דברים ב שופטים
 קצט
 עַל-אִיבֹךְ וַרְאִיתָ סוֹם וּרְכָב עִם רַב
 מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי-יְהִיֶה
 אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַפֶּעֱלָךְ מֵאָרֶץ
 מִצְרַיִם: ג וְהָיָה בְּקָרְבָנְכֶם אֶל-
 הַמְּלַחְמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדַבֵּר אֶל-
 הָעָם: ג וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
 אַתֶּם קָרְבִים הַיּוֹם לַמְּלַחְמָה עַל-

רש"י

ע"א איבך. יהיו צעינך כאויבים אל תרחס עליהם כי לא ירחמו עליך (ספרי): סום ורכב. צעיני, כולם כסום אחד וכן הוא אומר (שופטים ו טו) והכית את מדין כאיש אחד וכן הוא אומר (שמות טו יט) כי זה סום פרעה (ספרי): עם רב ממך. צעינך הוא רב אנל צעיני אינו רב (ספרי): (ב) בקרבכם אל המלחמה. סמוך ללאתכם מן הספר: ונגש הכהן. (סוטה מב.) המשות לכן, והוא הנקרא משות מלחמה: ודבר אל העם. (שם) בלשון הקודש: (ג) שמע ישראל. (שם) אפילו אין צכס זכות אלל קריאת שמע בלנד כדאי אתם שיושיע אתכם: ע"א איביכם. אין אלו אחיכם שאתם תפלו בידם אינן מרחמים עליכם אין זו מלחמת יהודה עם ישראל שנאמר (ד"ה ז כח טו) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערמיהם הלבישו מן השלל וילבישו וינעלו ויאכילו וישקו וינהלו וינהלו בחמורים לכל כושל ויציאום ירחו עיר התמרים אלל אחיהם וישונו שומרון. אלל על אויביכם אתם הולכים לפיכך התחזקו

עפרת רש"י

ע"א איבך. למה לי הא סתם יוצאים למלחמה על אויבים [שפתי חכמים] אלל לומר לך יהיו צעינך כאויבים אל תרחס עליהם כי לא ירחמו עליך (ספרי): סום ורכב. צעיני, כולם כסום אחד וכן הוא אומר (שופטים ו טו) והכית את מדין כאיש אחד וכן הוא אומר (שמות טו יט) כי זה סום פרעה (ספרי): עם רב ממך. כלומר צעינך הוא רב אנל צעיני אינו רב (ספרי) אלל הכל כסום אחד ורכב אחד [מורחין]: (ב) בקרבכם אל המלחמה. מדכתיב בקרבכם ולא נאמר כי תצאו למלחמה על כרחך [גור אריה] דברי הכהן סמוך ללאתכם מן הספר מגבול ארצכם למלחמה (ספרי): ונגש הכהן. (סוטה מב.) המשות לכן, והוא הנקרא משות מלחמה: ודבר אל העם. (שם) בלשון הקודש ילפינן מגזירה שוה [גור אריה]: (ג) שמע ישראל. למה לי, יכתוב ואמר אלהם אתם קרבים וגו' אלל בא לומר (שם) אפילו אין צכס זכות אלל קריאת שמע בלנד כדאי אתם שיושיע אתכם: ע"א איביכם. למה נאמר הא כבר כתיב כי תצא למלחמה על אויבך אלל להזהירך [שפתי חכמים] אין אלו אחיכם שאתם תפלו בידם אינן מרחמים עליכם אין זו מלחמת יהודה עם ישראל שנאמר (ד"ה ז כח טו) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות כתיב גבי פקח בן רמליהו שנלחם עם אחז ושבו הרבה

לֹא תִדְחֲלוּן וְלֹא תִתְבַּהֲתוּן וְלֹא תִתְבָּרוּן
 מִקִּדְמֵיהוֹן: ר אָרִי יי
 אֶלְהֲבוּן דְּמַדְבָּר
 קְדָמִיכוֹן לֹאֲנָחָא לְכוֹן
 קָרַב עִם פְּעֻלֵי דְבְבִיכוֹן
 לְמִפְרָק יִתְכוֹן: ה וַיִּמְלְלוּן
 סָרְכִיא קָדָם עָמָא
 לְמִימַר מִן גְּבָרָא דִי
 בְנָא בֵיתָא חֲדָתָא וְלֹא
 חֲנֻכָּה יִהְיֶה וַיִּתּוֹב

אִיבֵיכֶם אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירְאוּ
 וְאֶל־תַּחֲפֹזוּ וְאֶל־תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם:
 ה כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַהֲלֹךְ עִמָּכֶם
 לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ
 אֶתְכֶם: ה וְדַבְּרוּ הַשְּׂמַרִים אֶל־הַעַם
 לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת־
 חֲדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ

רש"י

למלחמה: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. (סוטה מז): ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שאומות העולם עושים מגיפים בתריסיהם כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיפחדו אלו שכנגדם ויטקו ורומסים בקוסיהם ומנהילין אותם להשמיע שעטת פרסות קוסיהם ולווחין בקולם ומוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול (ספרי): אל ירך לבבכם. מפני זהלת קוסים: אל תיראו. מהגפת התריסין: ואל תחפזו. מקול הקרנות: ואל תערצו. מקול הנומה: (ד) כי ה' אלהיכם וגו'. הם צאים בנחמונו של צר ודם ואחס צאים בנחמונו של מקום. פלשמים באו בנחמונו של גלית מה היה סופו נפל ונפלו עמו: ההלך עמכם. זה מחנה הארון (סוטה מז): (ה) ולא חנכו. לא דר זו. חנוך לשון התחלה:

עפרת רש"י

מבני יהודה. והנביא עודד הוכיחם לבני ישראל ואמר להם אל תקחו השכרים מבני יהודה לעבדים אלא השיבו את השביה וגו' (רש"י סוטה מב). ונאמר ויחזיקו בשביה וכל מערמיהם הלבשו מן השלל וילבישו וינעלו ויאכלו וישקו וישכרו וינהלו בנחמונים לכל כושל שבהם שאינן יכולים לילך ברגליהם (שם) ויצאו ירחו עיר התמרים אלל אחיהם ושבו שומרון. אלל על אוצרות אחס הולכים לפיכך המחזקו למלחמה: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. (סוטה מז): ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שאומות העולם עושים מגיפים בתריסיהם מדביקין מגן שלהם זה לזה כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיפחדו אלו שכנגדם ויטקו ורומסים בקוסיהם ומנהילין אותם כך קורין צעקת סוסים [שפתי חכמים] להשמיע שעטת הכות הסוס בארץ ברגליו (רד"ק ירמיה מז ג) פרסות קוסיהם ולווחין בקולם ומוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול (ספרי): אל ירך לבבכם. מפני זהלת קוסים: אל תיראו. מהגפת התריסין: ואל תחפזו. מקול הקרנות לשון קרו: ואל תערצו. מקול הנומה: (ד) כי ה' אלהיכם וגו'. הם צאים בנחמונו של צר ודם ואחס צאים בנחמונו של מקום. פלשמים באו בנחמונו של גלית מה היה סופו נפל ונפלו עמו: ההלך עמכם. זה מחנה הארון (סוטה מז): (ה) ואל חנכו. לא דר זו. חנוך לשון התחלה: כבודו [שפתי חכמים]: (ה) ולא חנכו. לא דר זו. חנוך לשון התחלה:

לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יְמוֹת
 בְּאַנְחָא קְרָבָא וּגְבַר
 אַחְרָן יַחְנֻכְנֻהּ: וּמִן
 גְּבַרָא דִּי נָצִיב פְּרָמָא
 וְלֹא אַחְלָהּ יְהֵךְ וַיְתוּב
 לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יְמוֹת
 בְּאַנְחָא קְרָבָא וּגְבַר
 אַחְרָן יַחְלֻנֶהּ: וּמִן גְּבַרָא
 דִּי אַרְס אַתְחָא וְלֹא
 נְסָבָה יְהֵךְ וַיְתוּב
 לְבֵיתָהּ דִּילְמָא יְמוֹת
 בְּאַנְחָא קְרָבָא וּגְבַר
 אַחְרָן יִסְכְּנֶהּ: ח וַיִּסְפּוּ
 סְרְבִיא לְמַלְלָא עִם

פְּנֵי־יְמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
 יַחְנֻכְנֻהּ: וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרְם
 וְלֹא חָלְלוּ יָלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יְמוֹת
 בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְלֻנֶהּ: וּמִי־
 הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ
 יָלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יְמוֹת בַּמִּלְחָמָה
 וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה: ח וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים
 לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ
 הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבב יָלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ

רש"י

ואיש אחר יחנכנו. ודבר של עגמת נפש הוא זה: (ו) ולא חללו. לא פלאו בשנה הרביעית שהפירות טעומין לאכלן צירושלים או לחללן דמים ולאכול הדמים צירושלים: (ז) פן ימות במלחמה. ישוה פן ימות שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות (ספרי): (ח) ויספו השטרים. (סוטה מד.) למה נאמר כאן ויספו מוסיפין זה על דברי הכהן שהכהן מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד להושיע אתכם. ומי האיש ושני ושלישי כהן מדבר ושומר משמיע וזה שומר מדבר ושומר משמיע: הירא ורך הלבב. רבי עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעצרות שצדו ולכן תלמה לו תורה לחזור על צית וכרס ואשה לכסות על החוזרים בשביל עצירות שצדס

עפרת רש"י

ואיש אחר יחנכנו. ודבר של עגמת נפש הוא זה ומטריד אותו ויכול לגרום מותו במלחמה [גור אריה]: (ו) ולא חללו. לא פלאו בשנה הרביעית שהפירות טעומין לאכלן צירושלים או לחללן דמים ולאכול הדמים צירושלים: (ז) פן ימות במלחמה. ישוה לביתו אף שאין עבירה בידו לכסות על החוזרים בשביל עצירות שבידם (רש"י פסוק הבא) [באור] פן ימות במלחמה והסבה שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות (ספרי): (ח) ויספו השטרים. (סוטה מד.) למה נאמר כאן ויספו ומתרחן מוסיפין זה על דברי הכהן שהכהן מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד להושיע אתכם. ומי האיש אשר בנה בית חדש וגוי ושני אשר נטע כרם וגוי ושלישי אשר ארש אשה וגוי כהן מדבר ושומר משמיע וזה מי האיש הירא וגוי שומר מדבר ולא הכהן ושומר משמיע [מורחן]: הירא ורך הלבב. רבי עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כשמחקשרים לעמוד צפופים שלא יפרדו ארביים (רש"י סוטה מד.) ולראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעצרות שצדו ולכן תלמה

וְלֹא יִמָּס אֶת-לִבְּבֹ: פְּלִבְבוֹ:
 ט וְהָיָה כְּכֹלֶת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל-
 הָעָם וּפְקָדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ
 הָעָם: ם שְׁבִיעֵי י פִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר
 לְהִלָּחֵם עֲלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם:
 יא וְהָיָה אִם-שָׁלוֹם תִּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּה לָךְ
 וְהָיָה כָּל-הָעָם הַנִּמְצָא-בָּהּ יִהְיוּ לָךְ
 לְמַס וְעַבְדוּךָ: יב וְאִם-לֹא תִשְׁלִים
 יְהוֹן לָךְ מִסִּין וּפְלִחְנֶנּוּ: יג וְאִם לֹא תִשְׁלֵם עִמָּךְ וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קָרַב וְחָצוּר עֲלֶיהָ:

עָמָא וַיִּמְרוּן מִן גְּבֻרָא
 דְּדָחִיל וְתַבִּיר לְבָא יְהִי
 וַיְתוּב לְבִיתָהּ וְלֹא
 יִתְבַּר יֵת לְבָא דְאַחוּדֵי
 פְּלִבְבָהּ: ט וַיְהִי כִּד יִשְׁצוּן
 סְרְכִיָא לְמִלְלָא עִם
 עָמָא וַיִּמְנוּן רַבְּנֵי חִילָא
 בְּרִישׁ עָמָא: י אַרִי תִקְרַב
 לְקִרְתָּא לְאַגְחָא (קָרְבָא)
 עֲלֶיהָ וְתִקְרִי לָהּ מִלִּין
 דְּשָׁלָם: יא וַיְהִי אִם שָׁלָם
 תִּעֲנַנְךָ וְתִפְתַּח לָךְ וַיְהִי
 כָּל עָמָא דִּישְׁתַּכַּח בָּהּ
 יְהוֹן לָךְ מִסִּין וּפְלִחְנֶנּוּ:
 יג וְאִם לֹא תִשְׁלֵם עִמָּךְ
 וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קָרַב וְחָצוּר
 עֲלֶיהָ:

רש"י

שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה (ספרי):
 (ט) שרי צבאות. (סוטה מד:) שמעמידין זקפין מלפניהם ומאחריהן וכשילין של צרול בדיהם וכל מי
 שרואה לחזור הרשות צדו לקפח את שוקיו (ספרי). זקפין. בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את
 הנופלים ולחוקם בדברים שובו אל המלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה: (י) כי תקרב אל עיר.
 במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין (פסוק טו) כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו':
 (יא) כל העם הנמצא בה. (ספרי) אפילו אתה מולא זה משענה אומות שנלטות להחרימם אתה רשאי
 לקיימם: (סס) עד שיקבלו עליהם מסיס ושעבוד: (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה
 עמך מלחמה. הכתוב מנשרך שאם לא תשלים עמך קופה להלחם כך אם תניחנה ותלך:

עפרת רש"י

לו צירף לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה אף בלי עבירה בידו [גור אריה] לכסות על
 החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית
 או נטע כרם או ארש אשה (ספרי): (ט) שרי צבאות. (סוטה מד:) שמעמידין זקפין
 מלפניהם ומאחריהן וכשילין כעין חצים (רש"י שם) של צרול בדיהם וכל מי שרואה לחזור
 הרשות צדו לקפח להכות (רש"י חילים יג) את שוקיו (ספרי). זקפין. בני אדם עומדים
 בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחוקם בדברים שובו אל המלחמה ולא תנוסו שתחלת
 נפילה ניסה כי בורח קל להרוג אותו מאחור [שפתי חכמים]: (י) כי תקרב אל עיר. במלחמת
 הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין (פסוק טו) כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו':
 (יא) כל העם הנמצא בה. (ספרי) אפילו אתה מולא זה משענה אומות שנלטות
 להחרימם אתה רשאי לקיימם: (סס) עד שיקבלו עליהם מסיס ושעבוד:
 (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה. הכתוב מנשרך שאם לא תשלים

יג וּמִסְרַנָּה יי אֱלֹהֶיךָ
 בִּידֶיךָ וְתַמְחִי ית כָּל
 דְּכוּרָה לְפָתְגָם דְּחָרֵב:
 יד לְחֹדֶר נְשִׂיא וְטַפְלָא
 וּבַעֲרָא וְכֹל דִּי יְהִי
 בְּקִרְתָּא כָּל עֲדָאָה
 תִּבְזוּ לָךְ וְתִיכּוֹל ית
 עֲדָאָה דְּסַנְאָךְ דִּי יִהְיֶה
 יי אֱלֹהֶיךָ לָךְ: טו בֵּן
 תַּעֲבֹד לְכָל קְרוּיָא דִּי
 רְחִיקוֹן מִנְּךָ לְחָדָא דִּי
 לֹא מִקְרוּי עַמְמֵי
 הָאֲלִין אֲנֹן: טז לְחֹדֶר
 מִקְרוּי עַמְמֵי הָאֲלִין
 דִּי יי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ
 אַחְסָנָא לֹא תִקִּים כָּל
 נְשִׁמְתָא: ז אֲרִי גִמְרָא
 תְּגַמְרִנֵּן חֲתָאֵי וְאַמְרָאֵי
 כְּנַעֲנָאֵי וּפְרָאֵי תּוֹאֵי
 וַיְבוֹסְאֵי כְּמָא דִּי פְקִדָּךְ
 יי אֱלֹהֶיךָ:

עֲמֹךְ וַעֲשִׂתָּה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצִרְתָּ
 עֲלֶיהָ: יג וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידֶיךָ
 וְהִבִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָה לְפִי־חָרֵב:
 יד רַק הַנְּשִׂים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל
 אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר כָּל־שָׁלָלָה תִּבְזוּ
 לָךְ וְאִכְלָתָ אֶת־שָׁלַל אֲיֹבֶיךָ אֲשֶׁר
 נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: טו בֵּן תַּעֲשֶׂה
 לְכָל־הָעָרִים הַרְחֵקֵת מִמָּךְ מְאֹד
 אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה:
 טז וְכִּי מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה לֹא
 תַחֲיֶה כָּל־נְשִׁמָּה: יז פִּי־הַחֲרָם
 תַּחֲרִימִם הַחֲתִי וְהָאֲמֹרֵי הַכְּנַעֲנִי
 וְהַפְּרָזִי הַחֲתִי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

רש"י

וצרת עליה. (ספרי) אף להרעיבה ולהזמיאה ולהמיתה מיתת תלולאים: (יג) ונתנה ה' אלהיך בידך. אם עשית כל האמור צענין סוף שה' נותנה צדק (ספרי): (יד) והטף. אף טף של זכרים ומה אני מקיים והכית את כל זכורה (פסוק יג) נגדולים (ספרי): (יז) כאשר צוך. (ספרי) לרבות את הגרגשי:

עטרת רש"י

עמך סופה להלחם כך אם תניחנה ומלך לךך [שפתי חכמים]: וצרת עליה. (ספרי) אף להרעיבה ולהזמיאה ולהמיתה מיתת תלולאים מחלות (ירושלמי סוטה ג ט.). (יג) ונתנה ה' אלהיך בידך. אם עשית כל האמור צענין סוף שה' נותנה צדק (ספרי): (יד) והטף. אף טף של זכרים ומה אני מקיים והכית את כל זכורה (פסוק יג) נגדולים (ספרי): (יז) כאשר צוך. (ספרי) לרבות את הגרגשי אף שהגרגשי עמד ופנה מפניהם (רש"י שמוח לד יא) מכל מקום הוא בכלל לא תחיה כל נשמה אם נמצא מהם בתוך שאר הששה האומות [שפתי חכמים]:

יח לַמַּעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם
 לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַתּוֹעֲבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ
 לְאֱלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֵם לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: ׀ יִשְׂרָאֵל כִּי־תַצְוֶר אֶל־עֵיר
 יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיךָ לְתַפְשָׁה
 לְאֶת־תְּשׁוּחֹת אֶת־עֵצֶךָ לְגִדּוֹחַ עָלֶיךָ
 גִּרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא
 תִּכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה לְבָא
 מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר: כ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְעַ
 כִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אִתּוֹ תִּשְׁחִית

יח כִּדְלִי דִי לֹא יִלְפֹן
 יִתְכוֹן לְמַעַבְד כְּכֹל
 תּוֹעֲבוֹתֵהוֹן דִּי עֲבָדוּ
 לְמַעַנְתֵּהוֹן וְתַחֲבוּן קָדָם
 יי אֱלֹהֵכוֹן: יִשְׂרָאֵל תַּצְוֶר
 לְקִרְתָּא יוֹמִין סְגִיאִין
 לְאַנְחָא עֲלֵה לְמַכְבְּשָׁה
 לֹא תַחֲבֵל יִת אֵילָנָה
 לְאַרְמָא עֲלוּדֵי גִרְזָנָא
 אֲרִי מְנָה תִיכּוֹל וְיִתָּה
 לֹא תִקּוּץ אֲרִי לֹא
 כְּאֲנָשָׂא אֵילָן חֲקֵלָא
 לְמַעַל מִקְדָּמְךָ בְּצִירָא:
 כ לְחֹד אֵילָן דְּתִדְעַ אֲרִי
 לֹא אֵילָן דְּמֵאֲכָל הוּא
 יִתָּה תַחֲבֵל וְתִקּוּץ

רש"י

(יח) לַמַּעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ. הֵא אִם עָשׂוּ תְשׁוּבָה וּמִתְגַּיְרִין אַתָּה רִשְׁאֵי לְקַבֵּל (ספרי): (יט) יָמִים. שְׁנֵים: רַבִּים. (שם שְׁנַת יט.) שְׁלֹשָׁה. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין צְרִין עַל עֵירוֹת שֶׁל גּוֹיִם פְּחוּת מִג' יָמִים קוֹדֵם לְשַׁבַּת וְלִמַּד שְׁפֹתָהּ בְּשִׁלּוֹם שְׁנֵים אֹ ג' יָמִים וְכֵן הוּא אֹמֵר (שְׁמוּאֵל ז א א) וַיִּשַׁב דוֹד בְּנִקְלָג יָמִים שְׁנֵים וּבְמַלְחַמַת הַרְשׁוֹת הַכְּמוּצ מִדְּבַר (ספרי): כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה. הֵרִי כִי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן דְּלִמָּא שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה לְהַכְּנֵם בְּחוּץ הַמִּצּוֹר מִפְּנֵיךָ לְהַחֲסֹךְ צִסוּרֵי רַעַב וְלִמָּא כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר לְמַה תִּשְׁחִיתֵנו:

עמרת רש"י

(יח) לַמַּעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ. הֵא אִם עָשׂוּ תְשׁוּבָה וּמִתְגַּיְרִין אִף עַל פִּי שְׁלֹא קִבְלוּ עֲלֵיהֶם רַק שְׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ [שְׁפָחֵי חֲכָמִים] אַתָּה רִשְׁאֵי לְקַבֵּל (ספרי): (יט) יָמִים. שְׁנֵים הַמִּסְפָּר [בְּאוּרִין]: רַבִּים. (שם שְׁנַת יט.) שְׁלֹשָׁה. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין צְרִין עַל עֵירוֹת שֶׁל גּוֹיִם פְּחוּת מִג' יָמִים קוֹדֵם לְשַׁבַּת מִכִּיּוֹן שְׁצִרִיךְ לְפַתּוּחַ לְהֵם בְּשִׁלּוֹם ג' יָמִים עֲלוּל שְׁפָתֵיחַת שְׁלוֹם תְּהֵא בְּשַׁבַּת זֶה אִסוּר מִטַּעַם מִמִּצְוֹת חֲפְצִיךָ [שְׁפָחֵי חֲכָמִים] וְלִמַּד גַּם מִכָּאן שְׁפֹתָהּ בְּשִׁלּוֹם שְׁנֵים אֹ ג' יָמִים וְכֵן הוּא אֹמֵר (שְׁמוּאֵל ז א א) וַיִּשַׁב דוֹד בְּנִקְלָג יָמֵים שְׁנֵים וּבְמַלְחַמַת הַרְשׁוֹת הַכְּמוּצ מִדְּבַר (ספרי) מֵאַחַר שְׁצוּה לְקַרְוֹ אֵלֶיךָ לְשִׁלּוֹם (לְעִיל פְּסוּק י) [גוֹר אֲרִיח]: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה. הֵרִי כִי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן דְּלִמָּא שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה לְהַכְּנֵם בְּחוּץ הַמִּצּוֹר מִפְּנֵיךָ לְהַחֲסֹךְ צִסוּרֵי רַעַב וְלִמָּא כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר כְּלֹמוֹר וְכִי עֵץ הַשָּׁדֶה כְּאָדָם מֵאַנְשֵׁי הָעִיר כְּשִׁתּוֹפְסִים אוֹתוֹ וּמִיִּסְרִים אוֹתוֹ בִּיִּסוּרֵי רַעַב וְצִמָּא כְּדִי שִׁיתִּירָאוּ אוֹתָן שְׁבַעִיר [שְׁפָחֵי חֲכָמִים] לְמַה תִּשְׁחִיתֵנו אַתְּ הָעֲצִים שְׁאִינִם נִשְׁפָּעִים מִמָּה שְׂרוּאִים [בְּאוּרִין]:

וְכָרַת וּבְנִית מָצוֹר עַל-הָעִיר אֲשֶׁר-
 הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד
 רִדְתָּה: פ כֹּא א כִּי-יִמָּצֵא חָלָל
 בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע מִי
 הִכָּהוּ: ב וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמַדְדוּ
 אֶל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלָל:
 ג וְהָיָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה אֶל-הַחָלָל
 וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא עֲגֹלֹת בָּקָר
 אֲשֶׁר לֹא-עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא-
 מִשְׁכָּה בְּעַל: ד וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר
 הַהוּא אֶת-הָעֲגֹלָה אֶל-נַחַל אֵיתָן
 אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע

וּחֲבָנִי בְּרִקְמוֹן עַל
 קֶרְתָּא דִּי הוּא עֲבָדָא
 עִמָּךְ קֶרְבָּא עַד
 דְּתִכְבְּשֶׁה: א אֲרִי
 יִשְׁתַּכַּח קְטִילָא בְּאַרְעָא
 דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לְךָ
 לְמִירְתָּהּ רְמִי בְּחַקְלָא
 לֹא אֲתִירַע מִן קְטִילָה:
 ב וַיִּפְקֹן סְבִיב וּדְרִינֵיךָ
 וַיִּמְשְׁחוּן לְקֶרְוִיא דִּי
 סַחְרָנֹת קְטִילָא: ג וְתָהִי
 קֶרְתָּא דְקֶרְבָּא לְקְטִילָא
 וַיִּדְבְּרוּן סְבִי קֶרְתָּא
 הָיָה עֲגֹלֹת תּוֹרֵי דִי
 לֹא אֲתַפְּלַח בָּהּ דִּי לֹא
 גְּנִידַת בְּגִיד: ד וַיַּחֲתוּן
 סְבִי קֶרְתָּא הָיָה יָת
 עֲגֹלֹתָא לְנַחְלָא בֵּיר דִּי
 לֹא אֲתַפְּלַח בָּהּ וְלֹא
 יִזְרַע וַיִּנְקֹפוּן תַּמָּן יָת

רש"י

(כ) עד רדתה. לשון רדוי שמהל כפופה לך: (ב) כֹּא (ב) ויצאו זקניך. (סוטה מד: סנהדרין יד:) מיוחדים שזקנין אלו סנהדרי גדולה: ומדדו. (סוטה מה) ממקום שהחלל שוכן: אֵל הערים אשר סביבת החלל. לכל זל לידע אי זו קרובה: (ד) אֵל נחל

עמרת רש"י

(כ) עד רדתה. לשון רדוי הכנעה שמהל כפופה לך ואינו לשון ירידה שנופל על חומות

העיר ולא על אנשי העיר [שפתי חכמים]:

כֹּא (ב) ויצאו זקניך. (סוטה מד: סנהדרין יד:) מיוחדים שזקנין אלו סנהדרי גדולה דאם לא כן לכתוב ויצאו זקני העיר [שפתי חכמים]: ומדדו. (סוטה מה) ממקום שהחלל שוכן דלא שייך מדידה אלא ממקום למקום [גור אריה] ומסתברא דראש המדידה אינה אלא ממקום שהחלל שוכן [שפתי חכמים]: אֵל הערים אשר סביבת החלל. לכל זל לידע אי זו קרובה אבל באין צורך אינו חייב למדוד, לפיכך אם היה החלל סמוך לעיר שבודאי אין עיר קרובה הימנה אל החלל אין צריך מדידה [שפתי חכמים]: (ד) אֵל נחל איתן. לשון חזק ו קשה שלא

וְעַרְפוֹ-שֵׁם אֶת-הַעֲגֹלָה בַּנַּחֲלָה:
ה וּנְגַשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לְוִי כִּי בָם בָּחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם
יְהוָה וְעַל-פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל-רִיב וְכָל-
נִגְעָה: וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים
אֶל-הַחֹלֶל יִרְחֲצוּ אֶת-יְדֵיהֶם עַל-
הַעֲגֹלָה הָעֲרוּפָה בַּנַּחֲלָה: מַפְטִיר ז וְעָנוּ
וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא כְּתִיב שִׁפְכָה קְרִי שִׁפְכוּ
אֶת-הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ח כִּפְרוּ
לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-פָּדִיתָ יְהוָה
וְאֶל-תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ

עֲגֹלְתָא בַּנַּחֲלָה:
ה וּתְקַרְבוּן כֹּהֲנֵיא בְנֵי
לְוִי אֲרִי כֵהוֹן יִתְרַעֲי יי
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְשׁוּתָהּ
וּלְבָרְכָא בְּשֵׁמָא דְיִי
וְעַל מִימְרֵהוֹן יְהִי כָּל
דִּין וְכָל מַכְתָּשׁ סְגִירוֹ:
ו וְכָל סְבִי קֶרְתָּא הַהִיא
דְּקְרִיבִין לְקַטִּילָא יִסְחוּן
יְת יְדֵיהוֹן עַל עֲגֹלְתָא
דְּנִקְפְּתָא בַּנַּחֲלָה:
ז וְיִתִּיבוּן וְיִמְרוּן יְדָנָא
לֹא אֲשֵׁדוּ יְת דְּמָא
הַדִּין וְעֵינָנָא לֹא חֹזָא:
ח כִּהֲנֵיָא יִמְרוּן כִּפְרוּ
לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל דִּי
פְּרִקְתָּא יי וְלֹא תַתֵּן
חֹבְתָא דָם זָפִי בְּגוּ עַמְךָ

רש"י

איתן. קשה שלא נעבד: וערפו. קולץ עורפה בקופץ אמר הקב"ה תבא עגלה צמ שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הרגתו של זה שלא הניחווה לעשות פירות (ספרי): (י) ידינו לא שפכה. וכי עלתה על לב זוקני צית דין שופכי דמים הם אללא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מוזנות ובלא ליה והכהנים אומרים: (ח) כפר לעמך ישראל. וככפר להם הדם. הכתוב מנשרם שמשעשו כן יכופר להם העון (ספרי):

עמדת רש"י

נעבד [שפתי חכמים]: וערפו. קולץ עורפה בקופץ אמר הקב"ה תבא עגלה צמ שנתה שלא עשתה פירות עגלה בת שנתה לא ילדה (רש"י סוטה מו.) ותערף במקום שאינו עושה פירות נחל איתן וקשה, שלא נעבד (שם) לכפר על הרגתו של זה שלא הניחווה לעשות פירות (ספרי) היינו מצות שגם הם נקראים פירות דאם פירות כמשמעו כאן ילדים אם כן אין מביאין עגלה ערופה אם נהרג זקן או סריס וזה אינו דהא קרא לא מחלק [שפתי חכמים]: (י) ידינו לא שפכה. וכי עלתה על לב זוקני צית דין שופכי דמים הם אללא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מוזנות ובלא ליה משהוא שילך עמו (באור). והכהנים אומרים מדכתיב ונגשו הכהנים בני לוי: (ח) כפר לעמך ישראל. כי ישראל צריכים כפרה מפני שכל ישראל ערבים זה לזה נגור

ישראל וּנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה
 תִּבְעַר הַדָּם הַזֶּה מִקֶּרְבְּךָ כִּי־
 תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי יְהוָה: ס ס ס

ישראל וְיִתְכַפֵּר לָהֶן
 עַל דָּמָא: ט וְאַתָּה תִּפְלִי
 אֲשֶׁר־י דָּם זֶה מִכִּיבְּךָ
 אֲרִי תִעְבֵּד דְּכִשְׁר קָדָם
 י: ס ס ס

רש"י

(ט) ואתה תבער. (כמויות לו:) מגיד שאם נמלא ההורג אחר שנמערפה העגלה הרי זה יכרג והוא הישר
 נעני ה': חסלת פרשת שופטים

עמרת רש"י

ונכפר להם הדם. הכמוז מנשרס שמשעשו כן יכופר להם העון (ספרי): (ט) ואתה
 תבער. (כמויות לו:) מגיד שאם נמלא ההורג אחר שנמערפה העגלה הרי זה יכרג והוא
 הישר נעני ה': חסלת פרשת שופטים

הפטרות שופטים בישעיה פרק נא

אֲנֹכִי וְאַנְכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי־אֶת וְתִירְאִי מֵאֲנוּשׁ יָמוּת וּמִבְּנֵי־אָדָם חָצִיר
 יִנָּתֵן: וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֲשׂוֹךְ נוֹטָה שָׁמַיִם וְיִסַּד אָרֶץ וְתִפְחַד תְּמִיד כָּל־הַיּוֹם
 מִפְּנֵי חֲמַת הַמַּצִּיק בְּאֶשֶׁר כּוֹנֵן לְהִשְׁחִית וְאִיהָ חֲמַת הַמַּצִּיק: מִהֵרָ צִעָה
 לְהִפְתָּח וְלֹא־יָמוּת לִשְׁחַת וְלֹא יִחַסֵּר לַחֲמוֹ: וְאַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רַגְעַ הַיּוֹם
 וַיְהִימוּ גִלְיוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: וְאֲשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדֶי כְּפִיתִיךָ לְנוֹמַעַ
 שָׁמַיִם וְלִיסַד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה: הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם
 אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קִבְעַת כּוֹס הַתְּרַעֲלָה שְׁתִית
 מְצִית: אֵינְ מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יְלֵדָה וְאֵין מַחְזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גְּדֻלָּה:
 שְׁתִים הִנֵּה קְרֹאתִיךָ מִי יְגוֹד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהַרְעֵב וְהַחֲרֹב מִי אֲנַחֲמֶךָ:
 בְּנִיךָ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חֻצוֹת בְּתוֹא מִכְמָר הַמְּלָאִים חֲמַת־יְהוָה
 גְּעַרְתָּ אֱלֹהֶיךָ: לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין: כֹּה־אָמַר אֲדֹנָיךָ
 יְהוָה וְאֱלֹהֶיךָ יָרִיב עִמּוֹ הִנֵּה לִקְחֹתִי מִיָּדְךָ אֶת־כּוֹס הַתְּרַעֲלָה אֶת־קִבְעַת
 כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתוֹתָהּ עוֹד: וְשִׁמְתִיָּהּ בְּיַד־מוֹנִיךָ אֲשֶׁר־אָמְרוּ
 לְנַפְשֶׁךָ שְׁחִי וְנַעֲבְרָה וְתִשְׁמִי כְּאָרֶץ גְּזוּךְ וּכְחוּץ לְעִבְרִים: עוֹרִי עוֹרִי לְבָשִׁי
 עֵדָה צִיּוֹן לְבָשִׁי | בְּגָדֵי תִפְאָרְתֶךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹא־
 בְּךָ עוֹד עָרָל וְטָמֵא: הַתְּנַעֲרִי מֵעַפְרֵי קוֹמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הַתְּפַתְּחוּ (הַתְּפַתְּחוּ
 קרי) מוֹסְרֵי צוּאֲרֹךְ שְׁבִיָּה בַת־צִיּוֹן: כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חֲנַם נִמְכַרְתֶּם וְלֹא